Anul XXIII. Maiu—Iunie 1933 Nr. 5—6.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 260 Lei. Pe o jumătate de an 130 Lei.
Pentru studenţi pe un an: 200 Lei.

INSEMNĂTATEA SOCIETĂŢILOR RELIGIOASE PENTRU BISERICĂ.

Isteţimea minţii celei mai luminate şi iscusinţa în arta de a înjgheba alcătuiri şi organizări utile sunt lovite adeseori de curentele criticei sau de duhul neînţelegerii. După războiu vedem că s'au înfiripat o mulţime de asociaţii culturale şi patriotice. Cu toate că ţara noastră mândră este sprijinită pe stâlpii trainici ai patriotismului: armata, şcoala şi Biserica, totuşi s'au înfiinţat diferite societăţi patriotice.

Ajunge să amintim de societatea „Cultul Patriei", sau să pomenim „Acţiunea Patriotică", înfiinţată de curând la Cluj. Nimeni nu mai zice azi că asemenea organizaţii nu-şi au rostul lor. Cine zice bunăoară: avem ţara; la ce ne mai trebueşte o asociaţie, când ţara are guvern, miniştri, prefecţi? Vedem că deşi avem armată, nu escepţionează nimeni pregătirea preregimentară ce se face la noi cu atâta folos şi pricepere! Avem Ministerul Instrucţiunii şi cu toate acestea avem şi o mulţime de societăţi culturale, fără să ne împiedecăm de întrebarea, la ce acestea societăţi, când statul prin departamentul respectiv răspândeşte cultura? Sub egida Statului se înfiinţează o nouă organizaţie a

culturii: „statul cultural", — dar vor exista şi societăţile culturale particulare.

Numai pe teren bisericesc s'a venit cu proteste peste proteste! De ce societăţi religioase, când Biserica însăşi este cea mai puternică asociaţie religioasă, înzestrată cu adevăruri şi daruri, cu sfintele taine şi sfinţiţi slujitori? Intrebarea aceasta îşi face loc tot mai mult chiar în minţile luminate ale unor preoţi. Deaceea noi voim să dăm câteva lămuriri sumare, ca să împrăştiem nedumerirea celorce cred că nu trebue pepiniere, căci doar avem destule grădini de pomi!

Eu găsesc că societăţile religioase particulare sunt adevărate pepiniere ale Bisericii. Noi avem în fiecare parohie un preot sau mai mulţi, o biserică, cu organizaţie, ceeace este un fel de grădină sufletească, dar dacă avem în fiecare parohie şi una sau mai multe asociaţii religioase, ele sunt pepiniere pentru viaţa parohială. Din pepinieră iai pomul, îl duci în grădină şi acolo se desvoaltă mai departe. Din societatea religioasă creştinul iese fortificat, ba deoarece el rămâne acolo, el se simte ca într'un atelier, în care se deprinde cu virtuţile creştineşti.

Ca să vedem pe teren rostul unei societăţi religioase, ajunge să amintim sumar patru societăţi religioase: Societatea tineretului „Sf. Gheorghe", Societatea ortodoxă a femeilor române, Oastea Domnului şi Frăţia ortodoxă română. Societatea tinerimii are în adevăr asemănare cu o pepinieră, căci din acea societate tinărul iese pregătit în oarecare măsură pentru rosturile Bisericii. Un tinăr care a făcut parte dintr'o societate se deprinde cu fapta şi cu purtarea creştină, din bună vreme. In Oastea Domnului este atâta mişcare de evlavie şi viaţă creştină curată! Oastea Domnului a trezit din somn pe mulţi. Asemenea şi Societatea ortodoxă a Femeilor Române a ţinut şi ţine trează conştiinţa religioasă ortodoxă. Şi Frăţia ortodoxă va avea şi ea roduri îmbelşugate.

Multora li se pare a fi inovaţie mişcarea acestor societăţi religioase. Dar gândiţi-vă la căile multiple

ale vieţii, cari prind pe omul de azi în labirintul lor şi-l fac indiferent faţă de lucrurile religioase. Gândiţi-vă că bisericile rămân pealocuri goale, că la taina mărturisirii nu mai prea vin creştinii, iar taina căsătoriei este adesea nesocotită. Alcoolismul face ravagii, divorţurile se ţin lanţ, tineretul nu ascultă, spiritul supunerii, al curăţiei slăbeşte; dacă preotul rămâne numai la slujbele din biserică şi la predică, nu va reveni viaţa creştină veche. Trebue făcut ceva în familie, în şcoală, şi în toate domeniile vieţii sociale. In familie trebue să se reîntroneze duhul lui Hristos şi în viaţa Bisericii să întroducem societăţile religioase, ca aici creştinul să obţină o conştiinţă creştină, spre a putea colabora cu Biserica, spre a simţi că trebue să jertfească pentru cele sufleteşti, fiindcă aşa cere porunca divină.

In societăţile religioase un creştin vine în contact cu alt creştin, se porneşte un curent de comunicare sufletească, se trezeşte dorul de acţiune şi simţul de jertfă, dorul de a sluji lui Dumnezeu. De sigur antagoniştii vor zice: dar acolo e Biserica, acolo e preotul cu sfintele slujbe, cu predica, deci îndeamnă destul la acţiune şi simţ de jertfă. Cu alte cuvinte ne renaştem prin credinţă şi fapte bune, fără să mai avem nevoe de societăţi. Aici vom reaminti cetitorilor, că oricât de spirituală este religiunea, ea este legată de semne şi lucrări externe, pentruca omul să ştie, că atunci când se săvârşeşte o ceremonie, el primeşte darul lui Dumnezeu. Iată de pildă ungerea cu sfântul Mir! Ei bine, creştinul voeşte să fie cât mai bogat în asemenea lucrări văzute, în mijlocul cărora să se găsească el. El nu se mulţumeşte că a fost odată pe săptămână la biserică, el voeşte mai des un contact vizibil cu Hristos! Ei bine, vă întreb, dacă el, împreună cu alţii, se adună, sub conducerea preotului, să se roage mai mult, oare viaţa religioasă pierde prin aceasta? Hotărât că nu! Sporeşte evlavia şi râvna creştină. Se cere doar ca preotul necondiţionat să fie de faţă şi nimic fără el să nu se facă în Oastea Domnului!

De sigur se cere ca societatea religioasă să fie încadrată în viaţa Bisericei, în circulaţia sângelui Bisericii. Bunăoară ţii o lecţie de catehizaţie cu adulţii şi apoi îi duci pe toţi la biserică, la slujba vecerniei. In felul acesta îi fereşti a rămânea singuri şi a cânta cântări şi melodii neaprobate de Biserică. De bună seamă că această condiţie cere ca la orice fel de adunare a societăţii religioase să fie prezent preotul. In acest înţeles se adeveresc şi cuvintele Domnului: „Că unde sunt doi sau trei adunaţi întru numele meu, acolo sunt şi eu în mijlocul lor" [Mat. 18. v. 20].

Remarcăm acum o altă caracteristică a reuniunilor religioase. Ea decurge din fiinţa şi necesitatea apostolatului laic. In treacăt amintim că acest apostolat este cerut de legea generală a iubirii şi de cerinţele convieţuirei. Cerinţe de ordin divin şi social pretind acest apostolat mai mult ca oricând astăzi. Un laic poate face mult instruind, îndemnând şi organizând; ori, noi ştim că a instrui pot şi laicii sub egida Bisericei, pot şi ei îndemna la bine şi pot organiza. Dar ştim şi mai mult. Noi ştim că statul a trecut la sine o mulţime de preocupări cari ar trebui să se găsească în domeniul Bisericii. De pildă ocrotirea socială are referinţe cari ar trebui să intre şi în cadrul Bisericei; un azil, un cămin, poate fi şi al Bisericei. Dar, vedeţi că Biserica oficială nu le are? Şi oare nu ar fi îngăduit ca iniţiativa particulară să acţioneze? Sau doar răspundem şi aici: avem Biserica, ea se roagă, deci staţi pe loc, nu mai faceţi nimic?!

Vedeţi, acestea şi altele asemenea sunt argumente serioase pentru a intensifica activitatea societăţilor religioase.

Nu trebue să uităm că alte confesiuni au puternice societăţi religioase. Catolicii dela noi din ţară au aşa numita *Liga poporală catolică.* In această ligă membrii se ocupă cu chestii de credinţă, sociale, economice, industriale etc. Această ligă are scopul de a îndruma poporul spre ocupaţii utile şi în timpul iernei.

Citeam undeva, că la începutul veacului trecut

era în Franţa un preot, având parohia în loc neproductiv şi unde oamenii trăiau din furturi şi tâlhării. La început preotul era singur, el făcea educaţia poporului, dar munca mergea greu. Incepură să-i ajute apoi şi unii intelectuali. Cu ajutorul intelectualilor a creat un popor nou, credincios, harnic şi cu frica lui Dumnezeu, făcând pământul fertil, iar sufletele gata de a asculta de Dumnezeu.

Am cetit alt caz edificator din Olanda. Aici un preot cu numele Nouwens, începând cu anul 1902 a înfiinţat 40 societăţi religioase în patru ani, iar în anul 1910 avea 80 societăţi, ai căror membri au avut rol mare în viaţa publică. Aceste societăţi au înfiinţat societăţi comerciale, şi şcoli, aşa că jumătate din şcolile Olandei sunt confesionale. Şcolile societăţilor sunt cursuri serale. Unde sunt oare şcolile noastre? Sau Mântuitorul nu ne-a dat dreptul să învăţăm?

După toate acestea ne-ar mai putea cineva obiecţiona, cum de obiceiu se face: toate sunt bune, dar atunci ne ocupăm de societăţi şi rămâne părăsit altarul şi sfintele taine! Dar noi zicem: cu ajutorul societăţilor voim a duce pe oameni mai des la biserică, spre a se sfinţi mai des, împărtăşindu-se cu sfintele taine! Noi luminarea, sfinţirea şi cârmuirea credincioşilor o voim, dar spre a asigura scopul acesta, ne folosim şi de societăţile religioase!

De aceea, după aceste scurte expuneri, apelez la fraţii preoţi să cumpănească în zilele grele prin cari trecem, necesitatea unor pepiniere sufleteşti, motivele de ordin divin, social şi religios înşirate de noi, — şi să treacă la realizări ca să poată zice lumea şi despre noi: «*Orbii văd, schiopii umblă, surzii aud*» [Mat. 11, v. 5].

Dacă printr'o societate religioasă am trezit numai pe un indiferent, înseamnă că am mişcat, am făcut un schiop să umble. Dacă pe un vrăşmaş al Bisericii l-am câştigat pentru Hristos, înseamnă că am dat lumină unui orb; şi atunci mare va fi mângăierea noastră.

Dărueşte-ne, Doamne, această mângăiere.

† GRIGORIE, episcop.

ÎNCEPUTURILE NESTORIANISMULUI

[Urmare].

3. CHRISTOLOGIA LUI NESTORIE.

Pentru înţelegerea cât mai deplină a epistolei sinodale şi a prea importantelor anatematisme care-i urmează, cred, că este bine să dau mai întâi o expunere a christologiei lui Nestorie, împotriva căreia se îndreaptă ele anume.

Nestorie fiind credincios şcoalei din care a ieşit, şi-a luat ca punct de mânecare în materie christologică învăţătura despre cele două naturi, dar cu specială considerare şi accentuare a celei umane. Hristos este îndoit în fire.[1] El este simultan de o fiinţă cu Tatăl[2] şi de o fiinţă cu noi.[3] In Hristos sunt unite absolut întregi şi fără nici o amestecare natura divină şi umană.[4] Dar fiindcă orice natură completă are în mod necesar şi o persoană[5] urmează, că şi cele două naturi din Hristos au două persoane

---

[1] Loofs, Nestoiana, pg 281$_{9}$.

[2] Id. pg. 166$_{24}$ sq. 171$_{14}$, 174$_{27}$, 283$_{9}$, 284$_{17}$, 285$_{7}$, 296$_{3, 12}$, 351$_{20}$.

[3] Id. pg. 192$_{16}$, 235$_{2}$, 285$_{9}$, 340$_{8}$.

[4] Loofs, o. c pg. 2 9$_{1}$ şi „Le livre d'Héraclide de Damas", traduit en français par F. Nau, avec le concours du R. P. Bedjan et de M. Brière, Paris 1910, pag. 213 şi 262. Această „carte a lui Heraclid" este în realitate o *scriere autentică* a lui Nestorie, pe care el a redactat-o în exil pe la 350, dar al cărei original ni s'a pierdut. Traducerea siriacă ajunsă până la noi — după care s'a făcut şi traducerea franceză de mai sus — datează de pe la 540.

[5] Nau, o. c. pg. 268: „Orice natură completă n'are lipsă de o altă natură pentru a fi şi pentru a trăi, căci ea a primit şi posedă în ea tot ceeace-i trebue pentru a exista... Deci cum zici tu [este vorba de Ciril] despre două naturi complete, [că sunt] o singură natură, pentrucă umanitatea este completă şi n'are nevoie de unirea cu divinitatea, pentru a fi

adevărate şi reale,[1] două subiecte cărora li-se atribue toate lucrările proprii celor două naturi.[2]

Unirea [συνάφεια][3] dintre cele două naturi în Hristos este permanentă şi s'a făcut odată pentru totdeauna.[4] Ea este divină şi cea mai intimă posibilă,[5] dar cu toate acestea nu poate fi numită ἕνωσις καθ' ὑπόστασιν sau ἕνωσις κατ' οὐσίαν,[6] pentrucă această unire ascunde în sine momentul lipsei de libertate, deci al necesităţii. O asemenea unire nu poate avea loc decât între substanţe incomplete, care tocmai prin ea ajung să formeze o natură întreagă, cum este b. o. sufletul şi trupul. Uniunea celor două naturi în Hristos este *voluntară*[7] şi îşi are originea

---

fi om?". Nestorie se mişcă prin această declaraţie de-o importanţă covârşitoare, tot în cercul vederilor antiochiene. Ca dovadă citez cuvintele dascălului său Teodor: „Când deosebim naturile, zicem că natura lui Dumnezeu-Cuvântul este întreagă şi întreagă şi persoana, deoarece nu se poate zice, că un ipostas [= natură] este apersonal; întreagă [zicem că este] şi natura omului şi *persoana de asemenea*. Cu toate acestea, când considerăm unirea lor τὴν συνάφειαν atunci zicem, că este o persoană". Migne, P. Gr. 66 col. 981 şi Swete, o. c. 299_{18-26}.

[1] Nau, o. c. pg. 193: „Sunt două persoane: A celui care îmbracă şi a celui care este îmbrăcat. Altul este celce îmbracă şi altul cel îmbrăcat"; pg. 273: „Naturile nu sunt fără persoane"; pg. 194: „Naturile subsistă în persoanele lor".

[2] Adresându-se Nestorie lui Ciril — care admitea numai o natură umană apersonală — îi zice: „Tu îl numeşti [pe Isus Hristos] om numai prin vorbe, pentrucă nu voieşti să recunoşti esenţa şi lucrarea omului şi existenţa a două naturi cu însuşirile lor, cu ipostasul şi esenţa fiecăreia din ele". Nau, o. c. pg. 185.

[3] Terminul este moştenit dela Teodor de Mopsuestia.

[4] Loofs, o. c. pg. 262_4, 298_{24}, 321_{14}, 339_{10}sq, 359_{5-7}, 275_{10}.

[5] Loofs, o. c. pg. 178_{22}, 275_{12}, 357_{15}. Vezi şi E. Amann, o. c. pg. 144 şi 149.

[6] Tixeront, o. c. vol. III pg. 24.

[7] Nau, o. c. pg. 158: „Unirea lui Dumnezeu-Cuvântul cu acestea [adecă cu trupul şi sufletul], nu este ipostatică, nici naturală, ci *voluntară*; pg. 35: „Naturile sunt unite în chip voluntar"; pg. 144: „Unirea... are loc printr'o relaţie voluntară". Vezi şi pg 34, 145 şi 159. Prin caracterizarea unirii ca „voluntară" voia Nestorie pe de o parte să aibă cea mai mare garanţie, că cele două naturi îşi conservă intacte însuşirile lor — el zice chiar că „o asemenea unire nu este nici pentru a desfiinţa, nici pentru a desrădăcina o natură, sau însuşirile celor două naturi [Nau, o. c. pg. 144];

în bunăvoința [εὐδοκία] Logosului.[1]

Dacă uniunea este voluntară, aceasta însemnează, că cele două naturi își mențin și pe mai departe persoanele lor naturale, iar dacă persoanele naturale se mențin, atunci nu mai poate fi vorba de un principiu unitar în Isus Hristos, cel rezultat din unirea naturilor. Și fără acest principiu unitar se năruie soteriologia întreagă. Nestorie și-a dat bine seama de această greutate și de aceea a încercat să o birue. Iată, cum?

Pe lângă cele două persoane naturale, proprii celor două naturi, mai există — zice el — o persoană numită a „unirii" [prosôpon de l'union],[2] sau a „iconomiei" [prosôpon de l'économie].[3] Această persoană formează temeiul propriu zis și formal al unității în Isus Hristos.[4] Ea este persoana cea unică a Dumnezeu-Omului.[5]

Ființa persoanei unirii sau iconomiei o constitue schimbarea mutuală a persoanelor naturale între Dumnezeu-Cuvântul și omul Isus, în sensul, că Cu-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

iar pe de altă parte să scoată la iveală faptul, că natura umană n'a fost ceva pasiv, un instrument neînsuflețit în mâinile unui lucrător, un organ inert al Logosului, ci dimpotrivă, că și-a avut toată spontaneitatea activității sale [E. Amann o. c. pg. 150]. Accentuarea repetată a momentului voluntar în unirea celor două naturi arată limpede, cât de departe a rămas Nestorie de domeniul metafizic. Metafiza a fost totdeauna jertfită de dragul psihologiei. Vezi și L. Fendt, o. c. pg. 52.

[1] Loofs, o. c. pg. 220_4.

[2] Nau, o. c. pg. 264: „El este unul și este proclamat unul în persoana uniunii formată din natura lui Dumnezeu și din natura noastră"; pg. 190: „O singură persoană a uniunii". Vezi și pg. 161 și 194.

[3] Nau, o. c. pg. 35: „Naturile primesc unirea... pentru a produce uniunea voluntară a persoanei iconomiei". Vezi și pg. 266.

[4] A. Eberle: Die Mariologie des hl. Cyrillus von Alexandrien, Freiburg i. Br. 1921 pg. 28.

[5] Nau, o. c. pg. 218: „Ele [naturile] se reunesc într'o singură persoană... care aparține naturilor și persoanelor"; pg. 209: „O singură persoană în două naturi și două naturi într'o singură persoană"; pg. 282: „Naturile au fost unite... într'o singură persoană"; pg. 177: „Nu este decât o singură persoană pentru cele două naturi"; pg. 152: „Persoana este comună, unică și aceeași". Vezi și pg. 55, 61, 63, 67, 167, 189, 190, 194, 274. Vezi mai departe și Loofs, o. c. pg. $176_{7,\ 17}$, $196_{16,\ 21}$, 224_{13}, 280_9 și 331.

vântul se foloseşte de persoana omului chiar ca de a sa, iar omul de persoana Cuvântului iarăşi ca de a sa. „Unitatea personală a lui Isus Hristos este constituită printr'o „luare" şi printr'o „dăruire". Persoana Cuvântului ia în sine persoana omului, iar ea [persoana Cuvântului] se dă în schimb acestei persoane. Prin această luare şi prin această dăruire, cele două persoane se întrepătrund, sunt „una în cealaltă", ele nu mai formează decât o singură persoană".[1]

Iată câteva extrase din expunerile lui Nestorie privitoare la această chestiune, care constitue de altfel inima christologiei sale.

„Nu este divinitatea singură, nici umanitatea singură, care formează persoana comună. Ea aparţine celor două naturi, cu scopul ca cele două naturi să fie cunoscute în ea şi prin ea. ...Insaşi esenţa umanităţii se serveşte de persoana esenţei divinităţii, dar nu de esenţă, iar esenţa divinităţii se serveşte de persoana însaşi a umanităţii şi nu de esenţă".[2] Intr'alt loc zice: „Divinitatea se foloseşte de persoana umanităţii, iar umanitatea de cea a divinităţii. In felul acesta zicem noi o singură persoană pentru ambele".[3] Apoi mai departe: „*Incarnaţiunea este concepută ca folosirea mutuală a celor două persoane, prin luare şi dăruire*".[4] „Prin persoanele unirii, unul este în celălalt şi acest unul nu este conceput prin diminuare, nici prin suprimare, nici prin confusiune, ci prin acţiunea de a primi şi de a da şi prin folosirea unirii unuia cu celălalt".[5] In urma acestei acţiuni „noi considerăm pe acela de acesta şi pe acesta de acela, pe când acesta şi acela rămân".[6] Pentru a arăta mărimea bunătăţii divine care se descopere în această acţiune de schimbare a persoanelor, el strigă cu emfază: „Nu este condescenţă asemenea acesteia, ca persoana omului să fie a Lui

---

[1] Tixeront, o. c. pg. 29—30.
[2] Nau, o. c. pg. 282. [3] Id. pg. 212 şi 213. [4] Id. pg. 233.
[5] Id. pg. 233. [6] Id. pg. 233.

[adecă a lui Dumnezeu-Cuvântul] şi ca El însuşi să-şi dea persoana sa omului".[1]

Din cele de până acum putem trage cu privire la persoana unirii sau iconomiei două încheieri din cele mai importante şi anume:

a) Ea nu este identică cu persoana Logosului,[2] aceasta fiind numai una din cele două componente ale sale, şi

b) Ea nefiind deosebită în mod real nici de cele două naturi, nici de persoanele lor naturale, este o persoană „artificială, morală, denominativă",[3] care aruncă numai un văl foarte subţire peste ruptura întrodusă prin dioprosopism în fiinţa cea unică şi indivizibilă a Dumnezeu-Omului.[4]

Persoana unirii sau a iconomiei, care este una are nume speciale, nume proprii, cari exprimă totdeauna ambele naturi deodată. Aceste nume sunt „Hristos", „Fiu" şi „Domn".[5]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nestorie a încercat să dovedească cu argumente biblice şi patristice, îndeosebi cu părinţii dela Niceia al căror interpret fidel se credea, rostul şi legitimitatea întrebuinţării exclusive a acestor nume.

Ori de câte-ori este vorba în dumnezeiasca Scriptură de naşterea sau moartea Celui întrupat întâlnim numai aceste nume.[6] Nici sinodul din Niceia n'a îndrăznit să afirme, că Dumnezeu-Cuvântul s'a născut din Fecioara Maria, ci a zis „Credem

---

[1] Nau, o. c. pg. 66.

[2] Id. pg. 127—128. Vezi şi Tixeront o. c. pg. 33.

[3] M. Jugie o. c. pg. 99.

[4] „Totdeauna trebue să ne aducem aminte, zice Jugie în locul citat mai sus, că unitatea persoanei de care vorbeşte el [Nestorie], nu corespunde unităţii persoanei reclamată de dogmă".

[5] Nau, o c. pg. 281—282, 127, 228—229, 150, 191 şi 186. Tot cu valoare diofisită sunt folosite dar mai rar, şi numele de *μονογενής* şi *Ἰησοῦς*. Vezi Loofs, o. c. pg. 175_7 sq, 192_9 sq şi 211_8 sq.

[6] Loofs, o. c. pg. 273_{18}—274_4. Vezi şi pg. 269_{14}—$_{20}$ unde zice cu emfază, că în întreg Noul Testament nu se găseşte nici un loc în care moartea să fie atribuită lui Dumnezeu, ci numai lui „Hristos", sau „Fiului" sau „Domnului".

într'unul Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul... şi într'unul Domn Isus Hristos". Deci numai dupăce au pus mai întâi numele „Hristos", care arată ambele naturi, au mers mai departe cu formularea tradiţiei despre întrupare, despre patimi şi despre înviere.

Numele „Hristos", „Fiu" şi „Domn" ne indică dualitatea naturilor, dar niciodată nu şi dualitatea persoanelor.

Avem numai „un" Hristos,[1] nu „doi" Hristoşi[2]; „un" Domn,[3] nu „doi" Domni,[4] „un" Fiu,[5] nu „doi" Fii.[6] „Hristos, ca Hristos este indivizibil; Fiul, ca Fiu este tot indivizibil".[7]

Unirea celor două naturi în persoana unirii îşi are şi consecinţele sale. In descrierea acestor consecinţe iasă cel mai limpede la iveală erezia lui Nestorie.

Incep cu comunicarea însuşirilor. Această comunicare se face numai prin persoana unirii.[8] Numai lui „Hristos", sau „Fiului", sau „Domnului" îi pot fi acordate simultan atributele divine şi umane,[9] pentrucă numai aceste nume înseamnă per-

---

[1] Loofs, o. c. pg. 273_{18}, vezi şi pg. 280_{5} şi 281_{1}.

[2] Loofs, o. c. pg. 281_{5}. Vezi şi pg. 280_{11}.

[3] Loofs, o. c. pg. 271_{13}. Vezi şi pg. 280_{12}.

[4] Loofs, o. c. pg. 280_{12}.

[5] Loofs. o. c. pg. 328_{7}. Vezi şi pg. 196_{20}, 213_{9}, 216_{6}, 275_{5}, 278_{7}, 280_{11}, $283_{17, 25}$; 308_{11}, 316_{13}, 320_{26}, $330_{12, 17, 18}$, 336_{20}.

[6] Loofs, o. c. pg. 281_{5}, 275_{5}, 280_{11}, 336_{20}, 352_{22}. Cu toate că Nestorie accentuiază atât de mult, că Isus Hristos este un singur Fiu, totuşi nu voieşte să-i recunoască omului ca om, titlul de fiu adevărat şi propriu al lui Dumnezeu. Numai Dumnezeu-Cuvântul este Fiu cu adevărat şi după fire. Omul nu este Fiu decât prin omonimia cu Fiul (*ὁ μὲν γὰρ φύσει καὶ ἀληθῶς υἱὸς ὁ ἐκ θεου πατρός ἐστι λόγος ὁ δὲ ὁμωνύμως τῷ υἱῷ υἱός* Loofs, o. c. 217_{18-19}). Omul este fiu prin omonimie, numai pentru Fiul cu care a fost unit. Loofs, o. c. pg. 274_{16-17}. 218_{1-2}, 214_{3-5} şi Tixeront, o. c. pg. 34—35.

[7] Loofs, o. c. 281_{4-6}.

[8] Nau, o. c, pg. 139: „Eu strig cu insistenţă în tot locul, că nu la natură trebue raportată, ci la persoană ceeace se zice despre divinitate, sau despre umanitate".

[9] Tixeront, o. c. pg. 33.

soana unirii. Despre Hristos se poate zice deodată că este născut din vecinicie şi în timp, că este Fiul lui Dumnezeu şi al Mariei, că este muritor şi nemuritor, etc. Comunicarea însuşirilor nu se poate face nicidecum prin Logos,[1] sau prin carne.[2]

Vederile lui Nestorie în această chestiune le putem cunoaşte mai uşor din critica neîmblânzită, pe care i-o face lui Ciril, apărătorul doctrinei ortodoxe. Din felul cum se exprimă reiese limpede, că l-a înţeles deplin în acest punct. „Ciril a zis, că tot ce atribue cărţile dumnezeieşti lui Hristos, trebue atribuit şi Dumnezeu-Cuvântului: Naşterea dintr'o femeie, moartea, îngroparea, învierea, înălţarea, a doua venire... Dar de fapt nu cu aceste lucruri au început părinţii [dela Niceia".][3] El n'a admis odată cu capul ca sub titlul de comunicare a însuşirilor să i se atribue lui Dumnezeu-Cuvântul faptele şi patimile omului. Dumnezeu-Cuvântul nu este susceptibil de naştere[4] şi de patimă.[5] El n'a suferit şi nici n'a gustat moartea,[6] n'a fost îngropat[7] şi nici n'a înviat.[8]

---

[1] Nau, o. c. pg. 139: „Toate lucrurile cari se zic despre trup nu pot fi zise şi despre Cuvântul. Ceeace-i natural nu este zis (despre Cuvântul), pentrucă unirea n'are loc după esenţă şi după natură, ci după persoană".

[2] Id. pg. 139—140: „De asemenea şi cărnii nu i se poate atribui tot ceeace este Dumnezeu-Cuvântul după natură. Ea nu este fără de început, nici necreată, nici incorporală, nici nevăzută, nici consubstanţială cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt".

[3] Nau, o. c. pg. 148.

[4] Loofs, o. c. pg. 176_{25}.

[5] Loofs, o. c. pg. 337_{29}: „Ego natum et mortuum deum et sepultum adorare non queo". Cf. şi 176_{19}.

[6] Loofs, o. c. 252_{14} sq: „Non est mortuus incarnatus deus, sed illum, in quo incarnatus est, suscitavit"; pg. 360_{10}: *„Μὴ καυχῶ, Ἰουδαῖε, θεὸν οὐκ ἐσταύρωσας"*. Vezi şi 269_{12} sq. 266_{10} sq., 259_{8} sq. 217_{1-5}, 163_{26} sq. 171_{4}, 174_{28}, 177_{9}, 193_{4}, 214_{1}, 217_{1}, etc.

[7] Loofs, o. c. 166_{27}, 192_{25}, 270_{22}.

[8] Loofs, o. c. 339_{19}: „Numquid verbum deus a mortuis surrexit? Si autem vivificator mortificatus est, quis erit, qui conferat vitam?"; pg. 270_{22}: „Quomodo enim resurrexit, qui universitatem sustentat verbo potentiae suae".

Lui Isus Hristos, care în urma unirii are o singură autoritate,[1] demnitate[2] şi stăpânire,[3] i se cuvine şi numai o singură închinare,[4] o singură cinstire.[5] Indreptăţirea unei singure închinări zace, după el, în împrejurarea, că Isus Hristos — deşi din două naturi diferite — este o fiinţă unică şi nedespărţibilă şi aşa ceeace-i revine naturii divine de drept, îi revine şi naturii umane pe baza unirii cu ea, unire mijlocită de persoana unirii. „Prin unirea divinităţii şi a cărnii El [Hristos] a devenit un Fiu... Chiar prin aceea, că omul în unirea cu divinitatea este numit Dumnezeu şi este făcut Fiu, prin însuşi acest cuvânt el este adorat cu El [Dumnezeu] şi *nu sunt două adorări, ci una.* Căci prin această adorare unică a acestei esenţe unice, celălalt încă este adorat cu o adorare proprie, ci ambii sunt împreună. In adorarea unuia... este şi celălalt... Căci acela care este adorat nu poate să existe în afară de acela în care el este. El nu poate fi adorat... fără ca acela în care primeşte adorarea, să nu fie şi el. Pentrucă el nu este adorat în persoana sa, ci în persoana în care-i unit şi care este comună din cauza unirii".[6] Intr'alt loc zice: „Dumnezeu nu este separat de acela, care este văzut. Pentru aceea eu nu separ cinstea de acela, care nu este separat. Separ naturile, dar unesc adorarea".[7]

A rămas să mai spun acum la sfârşitul acestui capitol, câteva cuvinte despre mariologia lui Nestorie, dela care a pornit de fapt toată cearta.[8]

Mariologia lui Nestorie stă, dupăcum vom vedea îndată, în cea mai strânsă legătură cu teoria lui

---

[1] Loofs, o. c. 196_{15}. $354_{9, 15, 17}$.

[2] Id. 196_{16}. 224_{13}. 247_{8}, 281_{8}, 291_{7}, $354_{11, 14}$.

[3] Id. 224_{7}.

[4] Id. 262_{6}.

[5] Id. 281_{27}, 196_{16}, 224_{14}. 276_{18}, 262_{5}.

[6] Nau, o. c. pg. 211.

[7] Nau, o. c. pg. 209 şi Loofs, o. c. pg. 262_{6}.

[8] Eberle, o. c. pg. 33 sq, Fendt, o. c. pg. 56 sq, şi Tixeront, o. c. pg. 33–34.

despre unirea celor două naturi în persoana unirii. El a respins cu toată hotărârea titlul θεοτόκος — prin care tradiţia plină de evlavie a înaintaşilor a cinstit pe Sf. Fecioară — şi a încercat să impună pe cel de χριστοτόκος. Cu ajutouul scripturilor sfinte, al tradiţiei părinţilor şi al minţii sănătoase a căutat să dovedească absurditatea terminului θεοτόκος, privit în sine şi în toate consecinţele sale. Numai cât el face în argumentările sale o confusie cumplită între terminii abstracţi şi cei concreţi. Combate lucruri, pe cari nu le-a învăţat nime nicicând şi dă în felul acesta oarecare aparenţă de adevăr celor profesate de el.

„Au doară Dumnezeu are maică? Atunci păgânul dând zeilor maice, rămâne nemustrat. Iar Paul este mincinos, când zice despre divinitatea lui Hristos, că este „fără tată, fără mamă, fără genealogie". Maria nu a născut divinitatea. Nu a născut creatura pe Creator, ci a născut un om, organ al divinităţii".[1] „Maria este maica pruncului pe care l-a născut, nu a divinităţii".[2] „Pretutindeni în Scriptură Fecioara este numită maica pruncului, nu a divinităţii".[3] De aceea „Dumnezeu Cuvântul n'a fost fiul lui David".[4]

Sinodul din Niceia încă n'a îndrăznit să zică nicăiri „că Dumnezeu Cuvântul s'a născut din Fecioara Maria".[5] „Cel născut din Fecioara este om",[6] pentrucă el numai decât a trebuit să fie consubstanţial cu ea.[7] Nici o maică nu poate să nască pe cineva, care există mai nainte de ea.[8]

Dacă Dumnezeu — Cuvântul s'ar fi născut într'adevăr din Fecioara Maria atunci ar trebui să admitem şi aceea, că El a fost o făptură a Duhului Sfânt, căci după cuvântul îngerului, cel născut din

---

[1] Leoofs, o. c. pg. $252_{2-7,\ 10-11}$.

[2] Id. pg. 246_{33}.

[3] Id. pg. 247_{4}.

[4] Id. 177_{15}.

[5] Loofs, o. c. 295_{2-3}.

[6] Id. pg. 252_{1}.

[7] Id. pg. 351_{25}: Homousios parienti debet esse nativitas.

[8] Id. pg. 351_{17}: Nemo anteriorem se parit.

ea a fost născut „dela Duchul Sfânt":[1] apoi că El a fost supus legii după cuvântul apostolului Paul,[2] ceeace nu se poate, pentrucă divinitatea cum era să împlinească poruncile ei[3] şi în fine că Fecioara Maria este zeiţă.[4] Titlul de *θεοτόκος* îi revine în înţelesul propriu al cuvântului, exclusiv lui Dumnezeu Tatăl.[5]

Dacă cel născut din Fecioara Maria este om,[6] de o fiinţă cu noi,[7] atunci pentru ea cel mai adecvat titlu ar fi cel de *ἀνθρωποτόκος*. Cu toate acestea trebue să avem multă rezervă faţă de el, pentrucă în dosul lui se poate ascunde foarte bine erezia lui Paul de Samosata şi a lui Fotin, cari nu cunosc şi divinitatea Fiului.[8] Ori este ştiut, că omul născut din Fecioara Maria n'a fost numai un om de rând,[9] ci în acelaş timp şi Dumnezeu.[10]

Terminii *θεοτόκος* şi *ἀνθρωποτόκος* luaţi fiecare pentru sine, exprimă adevărul numai pe jumătate. Ei reprezintă două extreme. De aceea unul nu poate fi folosit fără de celălalt. „Aceasta le este propriu credincioşilor, cari rostesc acest cuvânt *θεοτόκος* în sens ortodox, ca să o numească pe Sf. Fecioară [nu numai *θεοτόκος*, ci] şi *ἀνθρωποτόκος*. Născătoare de Dumnezeu este ea pentru Cuvântul cel unit cu templul; Născătoare de Dumnezeu nu pentru divinitatea goală a umanităţii, ci pentru Dumnezeu-Cuvântul cel unit cu templul, care în mod natural este consubstanţial cu Sf. Fecioară".[11] „Eu strig cu tine Născătoare de Dumnezeu, dar zic Născătoare de

---

[1] Id. pg. 247_{11-16}. [2] Gal. 4_4. [3] Loofs, o. c. pg. 309_{10} sq.

[4] Id. pg. 353_{19-20}: *μόνον μὴ ποιείτω τὴν παρθένον θεάν.* Vezi şi 276_4.

[5] Id. pg. 276_8 sq. [6] Id. pg. 352_1. [7] Id. pg. 192_{16} sq.

[8] Loofs, o. c. pg. 303_{23} sq.

[9] Id. pg. 191_{22}: Ne purum quis hominem fuisse illum, qui est genitus, suspicetur; pg. 259_{16}: *Οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ὁ χριστός.* Vezi şi pg. 205_4, $222_{11, 13}$, 248_{16}, 284_8, 299_4, 318_5, 339_5 şi $357_{16, 19}$.

[10] Id. pg. 328_8: *τό βρέφος γὰρ θεὸς αὐτεξούσιος.*

[11] Loofs, o. c. pg. $302_{24}-303_6$

Dumnezeu şi adaug şi Născătoare de om".[1] „Noi credem, că cuvântul care o numeşte Născătoare de Dumnezeu, dacă este luat cu cuvântul de Născătoare de om, este cel mai integru semn al evlaviei".[2]

Dar pentru a nu cădea în nici unul din cele două extreme deopotrivă de primejdioase şi inacceptabile, Nestorie a recomandat dela început întrebuinţarea terminului: Născătoare de Hristos, care exprimă în acelaş timp şi divinitatea şi umanitatea, dupăcum şi numele de Hristos le arată deodată pe amândouă.[3] Titlul: Născătoare de Hristos este cel mai precis.[4] El are bază în Sfintele Scripturi, cari îl vestesc prin îngeri şi apostoli.[5] Despre Sf. Fecioară n'au spus nici părinţii dela Niceea mai mult decât aceea, că „Domnul nostru Isus Hristos s'a întrupat dela Duhul Sfânt şi din Maria Fecioara".[6] Titlul Născătoare de Hristos ne apără foarte bine şi de orice bănuială a ereziei. Prin el sunt înconjuraţi şi combătuţi Paul de Samosata şi Fotin şi Arie şi Apolinarie.[7] Titlul: Născătoare de Hristos ajunge cu prisosinţă şi pentru cinstirea Fecioarei Maria. „Ii este de ajuns ei pentru o cinste covârşitoare, că a născut pe mijlocitorul cel unit cu demnitatea Dumnezeu Cuvântului".[8] Faptul, că Sf. Fecioară s'a făcut templul Domnului „întrece tot ceeace este mai demn de laudă".[9]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nestorie a mai propus şi alte nume pentru Fecioara Maria, dar rar de tot. Aşa b. o. pe cel de *ϑεοδόχος*[10] vas, receptacul al lui Dumnezeu şi pe cel de maică a lui Emanuil.[11]

Diofisitismul christologic exagerat l-a dus pe Nestorie la afirmaţiuni eretice şi cu privire la taina sfintei euharistii, care stă cu christologia în cea mai strânsă legătură, nefiind în realitate altceva

---

[1] Id. pg. 301 $_{17}$. [2] Id. pg. 192 $_{6}$ sq. [3] Loofs, o. c. pg. 312 $_{22}$—303 $_{6}$.
[4] Id. pg. 177 $_{11-12}$. [5] Id. pg. 167 $_{10-11}$ şi 182 $_{21}$ sq.
[6] Id. pg. 167 $_{8}$ sq. [7] Id. pg. 182 $_{8}$ sq. şi 303 $_{14}$ sq.
[8] Loofs, o. c. 247 $_{6-8}$. [9] Id. pg. 337 $_{8-9}$.
[10] Id. pg. 276 $_{5-6}$. [11] Id. pg. 212 $_{4-8}$.

decât repeţirea tainică, dar reală a misterului întrupării.

Omul Isus şi Logosul au fost uniţi, dupăcum am văzut, în persoana cea unică a unirii „Hristos", printr'o unire care nu poate fi numită decât morală, exterioară. Cu această unire operează Nestorie şi la euharistie. Numai cât în euharistie ea nu mai are loc între Logos şi trupul omului, ci între trupul omului şi pâine.

In sfânta euharistie primim trupul şi sângele omului, care a fost unit cu Dumnezeu-Cuvântul. Primim acest trup şi sânge nu fiindcă pâinea şi vinul s'ar preface de fapt în însuşi trupul şi sângele acestui om, ci fiindcă trupul şi sângele omului se află — printr'o unire asemenea aceleia dintre el şi Logos — *în* pâine şi *în* vin. Grija de a nu amesteca naturile — în cazul de faţă natura trupului şi a pâinii — l-a împins pe Nestorie până la negarea prefacerii elementelor euharistice şi la admiterea prezenţei prin *impanaţiune.*

„*Trupul său propriu este în pâine şi ceice văd pâinea, văd şi trupul său*",[1] zice el. La întrebarea: Este pâinea trupul lui Hristos, printr'o schimbare a esenţei? el răspunde negativ. „Când zice Hristos: „Acesta este trupul meu", el nu zice, *că pâinea nu este pâine* şi că trupul său nu este trup. Pâinea este trupul său *numai prin credinţă, nu prin natură*".[2]

Ciril nu l-a urmărit pe Nestorie în toate aceste consecinţe eretice. El s'a oprit numai la afirmaţia fundamentală, că noi ne împărtăşim cu trupul şi sângele omului unit cu Logosul, pe care n'a voit să o admită nici decum. Trupul unui om nu poate fi dătător de viaţă şi dacă nu este dătător de viaţă atunci toată puterea tainei sfintei euharistii este nimicită. Dar despre aceasta mai pe larg la analiza anatematismelor.

In sfârşit învăţătura lui Nestorie despre rolul

---

[1] Nau, o. c. pg. 51.

[2] Id. o. c. pg. 288.

Duhului Sfânt, la întrupare şi în opera răscumpărării, încă face parte constitutivă din sistemul său christologic plin de erori. Ea poate fi rezumată astfel:

Duhul Sfânt a format în pântecele Fecioarei Maria natura umană a lui Isus [1]; Duhul Sfânt a făcut din trupul lui Isus templu al Logosului [2]; Duhul Sfânt l-a preamărit prin minuni [3]; prin Duhul Sfânt a lucrat Hristos cele înfricoşate diavolilor [4]; Duhul Sfânt a dăruit naturii umane înălţarea la cer [5]; Duhul Sfânt coborându-se a desăvârşit mărirea Celui înălţat,[6] făcând din apostoli propoveduitori.[7] Nestorie aruncându-şi parecă privirea peste toate cele înşirate, exclamă plin de mirare: „O mărire atât de mare a dăruit Duhul Sfânt lui Hristos".[8]

(Urmează) Diacon NICOLAE I. POPOVICIU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Loofs, o. c. pg. 227_{5} şi 293_{3-4}.
[2] Loofs, o. c. pg. 293_{17}—294_{1}.
[3] Id. pg. 355_{8}.
[4] Id. pg. 293_{17-19}.
[5] Id. pg. 294_{2}.
[6] Id. pg. 226_{23}—227_{3}.
[7] Id. pg. 227_{8}.
[8] Id. pg. 294_{5}.

ALEGERE SAU NUMIRE?[1]

Oficiul protopopesc al Orăştiei face două propuneri asupra cărora se cere părerea preoţimii, potrivit circularei Nr. 9360 din 1932, a P. V. Consiliu arhiepiscopesc din Sibiu.

Subsemnatul am fost încredinţat să fac referat în legătură cu aceste propuneri pe cari mi-am permis să le judec cu toată libertatea conştiinţii, formulându-mi părerea personală în expunerea ce urmează:

Iată textual prima propunere:

1. „Să se lărgească printr'o hotărâre a adunării eparhiale dreptul arhiereului în jurul alegerii de preot, întroducându-se şi la alegerea de preot ordinea dela alegerea de protopop: credincioşii să voteze dintre candidaţi pe acela care le convine mai mult, dar votul lor să fie numai o recomandaţiune, arhiereul având dreptul a alege şi întări din cei trei care au întrunit mai multe voturi, pe acela pe care îl află mai vrednic".

Să vedem ce zic canoanele şi care era practica bisericească ecumenică în legătură cu această chestiune.

Sistemul de alegere a preoţilor nu se găseşte modificat în canoanele Bisericii ortodoxe; din contră canonistul Zonara explicând canonul II Apostolesc spune, că alegerea şi sfinţirea preotului se atribue Episcopului, iar Balzamon zice, că „nu avem nici un fel de prescripţiune ca diacon sau alt cleric întâi să fie supus alegerii şi numai după aceea să fie sfinţit".

[1] Lucrare citită la conferinţa preoţească a despărţământului Târnavamare în ziua de 17 Martie 1933.

Canonul 30 Apostolesc şi canonul 4 al Sinodului I. ecumenic precizează, că: „alegerea de Episcop să nu se facă de către dregătorii lumeşti", iar canonul 3 dela Sinodul VII ecumenic şi canonul 13 dela Laodicea extind această hotărâre şi asupra presbiterului şi diaconului.

Aceste canoane s'au adus în urma abuzurilor ce se făceau cu ocazia alegerii episcopilor, când de pildă un presbiter care nu putea dobândi pe cale legală, prin autorităţile Bisericii, demnitatea de episcop, se adresa puterii de stat pentru ajutor, săvârşindu-se astfel abuzuri.

Ori, nu era acelaş lucru la alegerea de preot care se practica în Biserica creştină din primele veacuri şi care întotdeauna era de competinţa episcopului, căci numai acela putea să fie ales în demnitatea de preot pe care-l afla vrednic Episcopul sau organele lui.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Istoria ne învaţă, că şi Episcopul era ales în primele veacuri, de către mulţime. De pildă sf. Ambrosie a fost ales Episcop după ce i s'a proclamat numele în mijlocul asistenţei împărţită în cete de către un copil. Zonara interpretând canonul 1 Apostolic spune, că cetăţenii — când le era permis să aleagă pe episcop — se adunau la un loc spre a-şi da votul şi spre a se cunoaşte de partea cui este majoritatea; alegătorii obişnuiau să-şi ridice mânile şi după mânile ridicate numărau voturile fiecărui candidat.

In urma abuzurilor săvârşite Biserica a ridicat acest drept de a se alege Episcopii de către mulţime.

Nu s'au folosit aceleaşi restricţiuni şi la alegerea de preot, care s'a practicat şi în Biserica ecumenică şi în diferite biserici naţionale — primul şi ultimul cuvânt avându-l autoritatea bisericească.

Printre bisericile ortodoxe naţionale, care au practicat sistemul alegerii, se numără cea din Ardeal prin legiferarea democratică a statutului Şagunian. Acest uz îşi are avantagiile mari prin aceea că se

pecetlueşte dela început legătura sufletească între păstor şi păstoriţi, angajând pe aceştia moraliceşte să-şi urmeze şi să asculte pe acela căruia şi-au încredinţat votul.

Acest sistem de alegere a preoţilor a izvorât din tendinţa marelui Mitropolit Şaguna de a păstra o legătură strânsă a Bisericii cu poporul credincios şi constitue primul mijloc prin care Biserica cheamă la colaborare elementul mirenesc.

Este foarte adevărat că astăzi acest sistem de alegere s'a denaturat şi a ajuns în multe locuri un „instrument de corupţie şi învrăjbire a credincioşilor", fapt care a determinat autoritatea bisericească să reînoiască dispoziţiile luate în repeţite rânduri prin circulara Nr. 1180/1933, contra candidaţilor de preot care folosesc mijloace nedemne în ajungerea scopului lor, precum şi contra poporului abuziv.

Dar tot atât de adevărat este, că propunerea venită dela Orăştie este nepractică şi va avea ca urmare învrăjbirea poporului şi depărtarea lui de Biserică. La alegerea de preot nu se poate întroduce sistemul dela alegerea de protopop, întrucât alegerea de protopop nu se săvârşeşte direct de popor, ci de reprezentanţii preoţilor şi elita laicilor, şi apoi este deosebire între activitatea preotului şi ceea a protopopului.

Protopopul este mandatarul ierarhului, el „este organul administrativ-bisericesc de legătură între parohie şi eparhie; el supraveghează activitatea pastorală a preoţimii din protopopiat". Protopopul lucrează mai mult în birou, câtă vreme preotul este păstorul sufletesc al unei parohii, este îndrumătorul şi povăţuitorul ei de toate zilele, este zi de zi, ceas de ceas în contact direct cu poporul. Asupra lui cade sarcina sublimă şi grea de a întemeia împărăţia lui Dumnezeu în fiecare suflet, trezind în acelaş timp spiritul de jertfă pentruca — cu mijloace materiale proprii să se susţină Biserica şi aşezămintele ei. Prin urmare parohia este celula vie a Bisericii lui Hristos. Şi pentruca această celulă să

aducă roade se cere ca element esenţial legătura de dragoste între păstor şi păstoriţi.

Ori, cum credeţi că se va mai păstra această legătură, când dintre trei candidaţi de preot care au întrunit majoritatea va fi întărit pe bună dreptate celce are mai puţine voturi, căci judecata poporului nu este identică cu aceea a fruntaşului pe care ei l-au ales pentru a da vot în numele său, protopopului, ci ei spun: Oare nu toţi câţi au venit la noi sunt preoţi sau au dreptul să fie? Atunci de ce n'a venit cel susţinut de majoritate? De aici neînţelegeri şi lupte care împiedecă pe păstor în activitatea lui, desbinând poporul în tabere, câtă vreme dacă rămâne cel susţinut de majoritate, minoritatea se împacă.

Concluzia:

Părerea mea este, ca să rămână actualul sistem de alegere, aplicându-se cât mai sever dispoziţiile luate în circulara Nr. 1180/1933, contra celorce săvârşesc abuzul.

O altă soluţie ar fi aceea practicată în celelalte eparhii ale Bisericii ortodoxe române, a numirii directe fără alegere. Socotesc însă că nu este momentul de a despoia pe mireni dela acest drept, când se cere mai mult ca oricând colaborarea strânsă a poporului cu clerul. Şi apoi dacă toate corporaţiunile noastre bisericeşti au la bază sistemul electiv, cum să fie lipsită tocmai parohia de dreptul de a alege preot, mai ales că credincioşii numai aici văd în mod direct rezultatul exercitării dreptului lor de alegători.

2. A doua propunere venită dela Orăştie este următoarea:

„Să se lărgească dreptul arhiereului şi privitor la preoţii deja aleşi şi aşezaţi în parohii, împuternicindu-l a-i strămuta în altă parohie îndatăce află că ei s'au făcut imposibili în parohia lor, sau au dovedit că sunt chiar o primejdie pentru Biserică, trimiţând-i ca administratori în parohiile vacante".

Dacă prima propunere are ceva comun cu legiuirea Bisericii, apoi a doua este în absolută con-

trazicere cu întreaga legislaţie a Bisericii ortodoxe ecumenice şi nu cred că a fost în uz în vre-o biserică ortodoxă naţională.

Sistemul transferării este din domeniul administrativ şi politic şi se aplică celorce au funcţiuni administrative, oamenilor de birou.

Şi în funcţiuni administrative, unde s'a aplicat şi se aplică sistemul transferării, se pot vedea rezultatele nefaste ale acestui sistem prin desorganizarea serviciilor şi împiedecarea bunului mers al administraţiei publice, deoarece transferările în interes de serviciu, aşa cum o prevede statutul funcţionarilor publici, nu a servit şi nu serveşte nici azi bunului mers al administraţiei, ci adeseori sunt o răsbunare şi persecuţie faţă de funcţionarii capabili, care au singurul defect şi neajuns că au o personalitate şi nu se pretează la injoncţiunile diferiţilor politiciani, pentru care motiv deciziunile autorităţilor prin care se transferă funcţionarii în „interes de serviciu", în cazul când au fost atacate de către cei vizaţi prin acţiune în contenciosul administrativ, aproape toate sunt anulate, iar autoritatea care a dat decizia încriminată este învitată ca într'un termen scurt să reintre în legalitate.

Mai este o altă transferare cunoscută în dreptul public şi care are legătură cu cea propusă de Orăştie — şi anume: „transferarea pe cale disciplinară". Această modalitate însă este astăzi foarte mult îngrădită şi pentru a se evita şi aci abuzurile s'au înfiinţat aşa numitele comisiuni disciplinare, care judecă pe cei vinovaţi. Şi vinovăţia acestora nu este greu de stabilit, pentrucă activitatea lor constă în a lucra pe hârtie, după legi, regulamente şi dispoziţiuni superioare. Cu totul altfel se prezintă situaţia preoţilor a căror activitate nu constă în a face birocraţie, pentrucă nu aceasta e menirea lor; preoţia nu este o carieră administrativă, nici de birou, ci e o chemare, un sacerdoţiu. Preotul lucrează în mijlocul credincioşilor ale căror suflete trebue să le trezească pentru a tinde spre sferele nevăzute.

Preotul este chemat să facă legătură între cer şi sufletul păstoriţilor săi; ori, această legătură nu se face după anumite regulamente, ci se face prin doctrina evanghelică aplicată la viaţa de toate zilele, ţinând socoteala de structura sufletească a poporului, de obiceiuri, de felul de viaţă care variază aproape dela sat la sat.

In statutul funcţionarilor publici mai este un fel de transferare, aceea ce se face la cerere proprie. Ori acest fel de mutare este în uz în Biserică prin aceea că un preot care are deja parohie poate să candideze, după un anumit termen, la o altă parohie.

Dar însuşi statutul funcţionarilor publici precizează, că clerul nu întră în prevederile acestor dispoziţiuni, şi aceasta pentrucă preoţii servesc o instituţie de ordin divin care se conduce după legi speciale, având de bază dreptul divin.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iar în acest drept nu se vorbeşte şi nici nu se admite transferare.

Se vorbeşte în canoanele Bisericii ortodoxe ecumenice de un fel de transferare a episcopilor. Canonul 14 Apostolic spune: Episcopul să nu-şi părăsească parohia sa fără numai cu vre-o pricină binecuvântată „care îl sileşte a face aceasta ca să poată aduce mai mult folos celor de acolo, sub cuvânt de pietate, dar şi aceasta nu de sine, ci prin hotărârea multor episcopi şi cu cea mai mare rugăminte".

Canonul 15 al sinodului I ecumenic şi canonul 10 dela sinodul IV ecumenic vorbeşte de transferare în acelaş sens.

Iată cum interpretează Balzamon acest canon: „Transferare se face, când un episcop înzestrat cu înţelepciune este învitat de către mai mulţi episcopi să-şi lase circumscripţia sa şi să ocupe alta spre a întări şi acolo dreapta credinţă ajunsă în primejdie. Aşa s'a făcut cu episcopul Grigorie cel Mare Teologul, care a fost chemat din Sasima să ocupe scaunul Constantinopolului" [Dr. N. Popovici: Ca-

noanele Bisericii ortodoxe, volumul I-iu, partea II-a, pagina 68].

Canonul 15 al sinodului I ecumenic spune: „Să nu se strămute din cetate în cetate nici Episcopul, nici presbiterul, nici diaconul. Iar dacă cineva după hotărârea Sfântului Sinod ar încerca să facă ceva de acest fel, să se anuleze negreşit ceeace a făcut şi să se restitue Bisericii la care a fost hirotonisit episcopul sau presbiterul".

Iată cum se prezintă în canoane problema mutării.

„Toate dispoziţiunile legislative ale bisericilor trebue să poarte în ele pecetea ce formează temelia desvoltării organizaţiunilor sociale: unitate şi continuitate, sau, tradus cu terminul teologic, tradiţia" [Valoarea actuală a canoanelor, de Pr. Dron, pag. 65]. Ori, tradiţia Bisericii ortodoxe nu cunoaşte termenul de transferare sau strămutare, aşa cum se pune de Orăştie. Ne-ar fi plăcut să cunoaştem, textual expunerea de motive a fraţilor de acolo pentru a vedea ce i-a determinat să ceară acest lucru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Şi acum să vedem de ce nu poate intra între măsurile disciplinare ale Bisericii transferarea, ca nu cumva să se creadă că ne temem de pedeapsă. Doamne fereşte, noi avem alte pedepse canonice foarte severe, cari se îndreaptă contra preotului care nu-şi cunoaşte chemarea. Transferarea, aşa cum se cere de Orăştie, are darul de a pedepsi tocmai pe preotul care îşi cunoaşte chemarea şi care se strădueşte însufleţit şi entuziasmat să întemeieze aci împărăţia ce nu este din lumea aceasta şi pe care oamenii vremii nu o primesc, fiindcă nu e născută din pământ, nici din carne, ci din duh [Ev. Ioan]. Celce a adus acest Duh a fost imposibil pentru lume şi n'a avut loc în ea; şi care mă rog îţi este pretenţia, în baza căreia ai fi posibil pentru lume tu, care propoveduești împărăţia Duhului, devreme ce scris este, că nu poate fi mai mare sluga decât domnul său.

Aproape orice acţiune de refacere morală ce o porneşte Biserica, este întâmpinată cu ostilitate, iar celce o susţine devine imposibil în faţa poporului.

Eu am devenit imposibil în faţa poporului când am înfiinţat societatea „Sf. Gheorghe" şi am intervenit pentru a opri tinerimea să joace în posturi; prin toate colţurile de stradă mi se aduceau învinuiri grave. Am devenit imposibil când am cetit pastorala I. P. Sfinţiei Sale de anul Nou, în legătură cu „Oastea Domnului" şi pentrucă am ţinut întruniri în şcoală, unde interpretam Scriptura şi mă străduiam să trezesc în ascultători o conştiinţă creştină; am fost huiduit din şcoală de primarul comunei ca un făcător de rele şi în multe părţi mi se hotăra soartea, dar de câte ori n'am devenit imposibil şi totuşi sunt posibil, pentrucă poporul e concrescut cu inamovibilitatea preotului.

Daţi poporului această armă, a transferării preoţilor, şi vă garantez că nu vor mai fi treceri din răsbunare [căci numai de acelea sunt] dela ortodocşi la uniţi, ci veţi vedea în toate părţile numai preoţi imposibili.

Ori de câte ori va fi un teolog din sat, sau ori de câte ori un teolog curtează o fată a unui fruntaş pentru a-şi vedea fata preoteasă sau feciorul preot în sat, i se crează preotului o situaţie imposibilă şi ori ce acţiune a lui va fi întâmpinată cu ostilitate. Mi se va obiecta că acestea nu-s argumente serioase şi că transferarea va fi premearsă de anchetă severă şi că se va aplica numai celor aflaţi vinovaţi. Apoi ancheta nu se poate face decât în înfăţişare cu poporul, căci nu-i anchetată de birou. Şi ce credeţi, că interesaţii nu sunt în stare să-ţi găsească vină ţie, unui preot păcătos, când i-au aflat vină lui Dumnezeu. Şi mai cu seamă azi, când pe la tribunale găseşti martori de meserie, care jură pentru doi poli.

Se va obiecta că această pedeapsă se va aplica celor viţioşi, celorce nu respectă tainele Bi-

sericii, fac beţii etc. Apoi credeţi că prin transferare l-aţi adus la ordine? Nu vă ajunge că a nenorocit o parohie — vreţi să o ducă de râpă şi pe a doua?

Şi apoi să ne mai punem o altă întrebare: Cum îl vor primi noii parohieni pe preotul aflat nedemn într'o parohie şi mutat ca pedeapsă la ei? Şi mă întreb, care dintre cei doi e mai pedepsit, preotul sau noua parohie?

Mă opresc aci, lăsând pe fiecere să tragă concluziile; eu voi mai aminti doar, că pe lângă situaţia de drept, care dupăcum am văzut nu admite mutarea, mai există situaţia de fapt şi anume laturea materială a chestiunei.

Aici să fim reali şi să ne referim numai la cele strict necesare pentru existenţa fizică a preotului şi a familiei sale. Leafa de servitor, care se dă azi între 1700 şi 2700 nu ajunge în acest scop, aşa că fiecare preot este silit să aibă o gospodărie, de pe urma căreia să poată trăi.

Transferarea înseamnă nimicirea acestei gospodării şi aruncarea preotului şi a familiei sale în braţele celei mai negre mizerii, luându-i tot zelul şi toată însufleţirea de păstor sufletesc.

Mai sunt şi alte argumente, cari nu admit mutarea preotului. Eu însă încheiu cu următoarele:

Dacă vre-un preot devine imposibil într'o parohie prin inactivitatea sau atitudinea lui morală sau pastorală, apoi contra aceluia să se aplice pedepsele canonice după gravitatea faptei, şi anume:

1. Admonestarea.
2. Dojana.
3. Strămutarea, care nu înseamnă transferare ci degradare, de pildă din funcţia de Episcop la cea de presbiter, din cea de presbiter la cea de diacon. [Vezi Canonul 29 dela Sinodul IV Ecumenic].
4. Suspendarea pentru un anumit timp.
5. Interzicerea pe un anumit timp de a săvârşi servicii divine.

6. Interzicerea de a ocupa anumite funcţiuni preoţeşti.

7. Destituirea pentru totdeauna din serviciu.

8. Oprirea pentru totdeauna dela funcţiunile preoţeşti, dar cu păstrarea dreptului de a purta numele de cleric şi de a avea demnitatea clericală.

9. Caterisirea.

10. Caterisirea şi afurisirea.

Dacă acestea nu ajung pentru a disciplina pe ceice nu-şi fac datoria şi nu-şi înţeleg chemarea, apoi transferarea cu atât mai puţin va îndrepta situaţia.

Preot TERENTE RADU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LĂMURIRI NOUĂ PRIVITOARE LA REVOLUŢIA LUI HORIA.

I. *Preludiul revoluţiei.* — Doi factori puternici au contribuit la deslănţuirea revoluţiei din 1784. Unul e de ordin material, iar celalalt de ordin sufletesc religios.

Cel dintâi era rezultatul vieţii iobăgeşti insuportabile ce se crease Românilor de sub stăpânirea ungurească. Nici odată neamul nostru de sub această dominaţie străină n'a fost exploatat mai cumplit ca în veacul al XVIII-lea. Robota, dijmele şi daniile cerute de nobili storceau tot avutul şi toată puterea fizică ale nefericiţilor ţărani români, cărora abia li se lăsau pe an câteva zile, şi acelea foarte întârziate, pentru agonisita şi susţinerea casei şi familiei lor. Nedreptăţile şi asupririle îşi ajunseseră culmea, răbdarea românească, aşa de proverbială, se apropia de marginile, dincolo de care răsbunarea singură mai putea satisface suferinţa îndurată de veacuri.

Situaţia aceasta jalnică a Românilor ardeleni ne-o descrie în colori aşa de negre un geolog neamţ din Austria, Hacquet, care a străbătut Transilvania, între 1763—4, şi a văzut personal cele ce ne spune:[1]

„Neamul acesta neglijat şi asuprit are parte de pământurile cele mai rele din întreaga ţară. Nu-i destul că Românii, numai cerul ştie cu ce drept, sunt surghinuiţi de către celelalte neamuri din Principat pe pământurile cele mai pustii şi mai părăsite, — dară chiar şi acestea li se răpesc îndată ce sunt lăzuite şi desfundate de Români cu sudoarea feţei

[1] Reisen durch die nordischen Alpen, Nürnberg. 1790, pg. 111—2, 173, 89.

lor pentru cultura porumbului. Fiecare Sas sau Ungur poate lua în stăpânire aceste locuri, chiar dacă Românul le-a stăpânit sute de ani, gonindu-l pe acesta în munţi cu toată familia sa, unde nu se găseşte nimic decât stânci, sau chiar silindu-l să iasă din ţară. Dacă un sat românesc e aşezat în vecinătatea unui sat săsesc sau unguresc, Românul n'are voie să se apropie de satele acestor două naţiuni privilegiate mai aproape decât Ţiganii, ci el trebuie să se oprească, ca o lepădătură, cam la $^1/_2$ unei bătăi de puşcă la gardul de măcieşi, care încunjoară satele săseşti şi ungureşti. Cu Românul nu se leagă nici o prietinie şi el este sortit numai pentru munca cea mai grea şi mai umilitoare. El n'aude nici un cuvânt bun din gura cuiva şi n'are niciodată zile de sărbătoare. Numai atunci îşi aduc aminte de el, când Ungurul sau Sasul nu mai poate purta sarcina, sau când s'au săturat cu totul de ea. Numai în cazul acesta Românul e binevenit şi pus să isprăvească pentru aceştia partea cea mai grea a muncii. Nici când nu voiu uita cuvintele pe care un bătrân din neamul acesta din Şinca-veche [jud. Făgăraş] le rostea pe patul de moarte, zicând: «*Mor bucuros, fiindcă nu las nici muiere, nici copii în robie*».

„...Că Românul e în toate privinţele om, aceasta am încercat-o mai mult decât odată, când locuiam între ei. Cum i s'ar face inima de bună, de l-ar trata ca pe un frate!... Oricât de aspră ar fi naţia, am văzut la mulţi din ei, timp de 2 ani, cât am fost între dânşii, trăsături care ar fi strălucit şi la cel mai civilizat om. Cât n'a stricat ura şi nepăsarea faţă de această naţie a Monarhiei, odată aşa de strălucită şi de mare. Oricum să fie, naţia românească are, şi în ce priveşte mulţimea, ca şi dreapta stăpânire a ţării, meritele ei proprii".

Viaţa deplorabilă a iobagilor români izbea în ochi pe orice străin venit din Apus în părţile noastre. Iată un alt neamţ ce scrie, pe la 1770:[1]

[1] Iorga, Mărunţişuri istorice culese în Ungaria, Budapesta, 1904, p. 39.

„In general şerbul sau iobagul ardelean e cel mai nenorocit ţăran care se poate afla undeva, un adevărat rob al domnului său". Uneori i se impune a duce dijma cale de 6, 8 şi chiar mai multe zile, până la oraşul unde şade stăpânul. Pentru nimica toată el e aruncat în temniţă, „care e o gaură mizerabilă, întunecoasă, supt pământ, unde trebuie să zacă omul ca vita... Inpovărarea şi apăsarea acestor şerbi din partea domnilor sunt nesfârşite şi excesele ce se săvărşesc împotriva lor, de necrezut". De aici vine şi „deasa emigrare în Moldova şi Ţara-Românească".

Veacul al XVIII-lea însemnează exodul cel mare al iobagilor ardeleni în Principate române. Sute şi mii din toate părţile trec Carpaţii ne mai putând suporta persecuţiile aşa de multe şi aşa de felurite. Traiul lor în Ţările române e neasemănat mai liber, mai bun şi mai mulţumit ca sub odioasă oblăduire ungurească şi săsească.[1]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Al doilea factor, care a făcut pe Români mai simţitori şi mai aplecaţi spre revoltă, a fost de ordin moral-sufletesc. Bieţii oameni se deprinseseră de veacuri cu multele greutăţi iobăgeşti, refugiindu-se, pentru mângăierea nedreptăţilor zilnice, în templul credinţei lor strămoşeşti, care le rămăsese ca ultim razim al vieţii lor trudite. De Biserica cu credinţa lor ortodoxă mai bine de o mie de ani cine a îndrăznit să se atingă, repede s'a lovit de granitul de rezistenţă nebiruită a sufletului călit şi prelucrat de veacuri de legea românească bună, dreaptă, miloasă şi statornică.

La finea veacului al XVII Austria catolică ajungând stăpâna Transilvaniei a început cu cele mai machiavelice mijloace marea ofensivă de convertire a Românilor de aici la legea Romei. Vlădica Ata-

[1] Vezi despre miile de iobagi cari trec Carpaţii: Nistor, Emigrările de peste munţi în An. Ac. Rom., secţ. ist., XXXVII [1915]; Cronicarul Halmágyi în Monumenta Hungariae Historica, Scriptores XXXVIII, pp. 127, 257 [în 1764—66 vre-o 1700 Români din jud. Turda, Cluj, Dobâca, Făgăraş emigrează în Ţerile române], şi Meteş, Viaţa economică a Românilor din ţara Oltului [ce va apare în curând] şi Iorga o. c. p. 35.

nasie cu câteva zeci sau sute de preoţi, — cari toată viaţa lor umblaseră mai mult după cele pământeşti roase de viermi şi rugină, decât după cele cereşti, — au crezut că mai bine să asculte voia Impăratului, decât cea a lui Dumnezeu şi a mulţimei credincioşilor români dela care le venea pâinea cea de toate zilele. Se deslănţuiră cele mai crunte lupte religioase între Români, alimentate zilnic de puterea politică a Impăratului şi oamenilor săi. O adâncă îngrijorare cuprinse pe poporul român care îşi vedea ameninţată credinţa — legea lui străbună. Un uriaş protest să ridică din toate părţile pentru apărarea sufletului românesc. Această luptă provocată, gata fiind Românii să aducă orice sacrificiu, s'ar putea cuprinde în aceste cuvinte pline de cuminţenie, — având un sens general, fiindcă erau ecoul tuturor sufletelor româneşti jignite, — pe care un ţeran dârz din jud. Hunedoara le grăia în faţa autorităţii statului duşman: „Acest cojoc, pe care-l am pe mine, e acum al meu. Dar dacă ar vrea să mi-l ia crăiasa, i-l dau. Cu aceste slabe mâni şi picioare şi cu trupul meu am lucrat, zi şi noapte, ca să plătesc porţia. Ele sunt ale crăiesei şi de ar vrea să mi le ia, n'am ce face. Dar nu am decât un suflet pe care eu îl păstrez pentru Dumnezeu din cer şi nici o putere omenească nu-l poate îndoi".[1]

Persecuţiile se ţineau lanţ, loveau pe cei mai buni fii ai Bisericii ortodoxe: bătăi, chinuri erau la ordinea zilei; ţeranii, preoţii, zăceau ani, ba zeci de ani în temniţele ucigătoare pentru singurul păcat de a-şi fi iubit cu ardoare legea şi neamul. Cele două mişcări revoluţionare conduse de călugării Visarion Sarai [1744] şi Sofronie din Cioara [1760] pentru apărarea legii ortodoxe, puseră pe gânduri pe stăpânii politici ai ţerii şi pe vlădica unit Petru Aron din Blaj, — fugit pe câteva luni la Sibiu, — că au mers prea departe cu asupririle iobagilor ortodocşi.[2]

[1] Foaia diecezană, Caransebeş, 1894, Nr. 97.

[2] Pe larg vezi: Dragomir, Istoria desrobirii religioase a Românilor din Ardeal, Sibiu, 1929, vol. I - II.

Din lungul şir de mucenici căzuţi pentru lege, notez acest fapt caracteristic din memoriile unui ungur contemporan Gh. Rettegi: [1]

„In ţinutul Bistriţei dintre bieţii Români buimăciţi au prins pe mulţi, pe unii i-au bătut cu vergeaua, pe alţii cu bâta, pe unul l-au tras în ţeapă, pe altul l-au spânzurat, la al patrulea i-au tăiat capul, pe al cincilea l-au tras pe roată. Se zice că acesta din urmă era de 114 ani şi nu-i acuzat de altceva, decât că în vara trecută [Maiu 1763], când generalul Buccow cu episcopul unit Petru Aron de Bistra, a venit între ei, s'a produs o mare tulburare, şi atât generalul cât şi vlădica au fost siliţi să plece de acolo fugind; se zice că acest bătrân s'a dus la vlădica şi i-a spus: „Fătul meu, de unde eşti? Acesta i-a răspuns: Dela Blaj. — Dacă eşti dela Blaj şi Impărăteasa ţi-a dat domeniu, du-te acolo şi stai liniştit, nu ne tulbura pe noi în credinţa noastră". — După acestea l-a luat de mână pe vlădica şi l-a condus o bucată de loc, ca mulţimea tulburată să nu năvălească asupra lui".

Moşneagul, care la vârsta de 114 ani, suferea moarte de martir pe roată pentru nezguduita sa credinţă a fost Tănase Todoran din satul Bichigiu [lângă Năsăud], iar spânzuraţi: fiul său Pintea, Toader Cătana, etc.[2] Cei cari au putut scăpa de această barbară execuţie au trecut în Moldova. Tot Rettegi ne-a transmis o scenă petrecută la trecerea peste munte: „Soldaţii împuşcând de moarte pe un Român, fata sa care era cu el şi înainte de a o prinde soldaţii, cu o săcure în mână culcă la pământ câţiva soldaţi; lovindu-se săcurea de un arbore i s'a rupt coada, căci altfel cu greu ar fi învins-o; un soldat îi creapă cu sabia capul în două, luând dela tatăl ei 300 galbeni".[3]

Stoarcerile iobăgeşti excesive, apoi lovirile brutale de fiecare clipă în ce aveau mai intim şi scump

[1] Revista Hazánk, II, Budapesta, 1884, pp. 379—80.

[2] Bunea, Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisie Novacovici, Blaj, 1902, pp. 237—40.

[3] Revista Hazánk, II, pp. 379—80.

în sufletul lor Românii: în credinţa lor religioasă [1] şi înrolarea Românilor din Banat, judeţele Hunedoara, Alba, Sibiu, Făgăraş şi Bistriţa-Năsăud în regimentele grăniţereşti, — toate aceste împreună măreau capitalul moral al naţiunii, dându-i o nouă conştiinţă despre puterea şi dreptatea sa pe acest pământ al Transilvaniei, unde e cel mai vechiu şi mai muncitor neam, din munca căruia au trăit toate celelalte popoare stăpânitoare duşmane şi intolerante. Luptând toţi împreună solidar pot să bage în groază pe domnii lor trufaşi şi să ducă la biruinţă dreptele lor revendicări naţionale şi confesionale.

In privinţa aceasta să şi produc manifestări publice din amândouă părţile. Unii din cei vinovaţi îşi exprimă teama de răsbunare, iar ceilalţi, asupriţii, îndrăzneau acum tot mai mult, şi ca singuratici, să arunce în faţă nobililor fărădelegile săvârşite, a căror răsplată nu va putea întârzia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Astfel un nobil ungur, Halmágyi, scrie la 1765, dupăce se înfiinţaseră regimentele grăniţereşti cu Românii: „Dea Dumnezeu să aibă bun sfârşit, dar la aceşti soldaţi nu le putem crede, nestatornic fiind Românul şi trebuie să ne temem nu cumva să-şi întoarcă cu timpul arma contra noastră“.[2]

Un alt ungur amintit mai sus Gh. Rettegi însemnă, la 1761, această îndrăzneală dreaptă a Românilor: „Din oarecari informaţii află că Românii din judeţul Hunedoara i-au scris prefectului Ladislau Balógh aşa: „Nu putem să ne mirăm îndeajuns, care e cauza că voi Ungurii ne oprimaţi atâta pe noi şi aţi pus pe noi şi jugul iobăgiei, pe când noi suntem şi am fost totdeauna cu mult mai mulţi ca voi Ungurii şi

[1] Vezi despre rolul nefast al preoţilor uniţi în persecuţia Românilor şi aceste însemnări ale contemporanului St. Halmagyi din 16 Iunie 1763: „Preoţii uniţi umblă cu soldaţii, bat pe Românii, cari nu sunt uniţi; ei fug la munte, doar de lege nu vor să se lase [6 sate de lângă Bistriţa]. Intrebându-i cei Unirea? Ei zic că nu ştiu. Ce credeţi? Ca cei din „ţară“ — răspund ei“. cf. Monumenta Hungarica Historiae, Scriptores, vol. XXXVIII, Budapesta, 1906, p. 78.

[2] Monumenta Hungariae Historica Scriptores, XXXVIII [1906], p. 220.

ceiace-i mai important, suntem mai vechi ca voi în ţara aceasta, pentrucă suntem urmaşii vechilor daci".[1]

Reproducând aceste cuvinte suprinzătoare Rettegi observă foarte îngrijorat: „Aceasta-i minciună, naţiunea românească e colonie romană, altfel au fost Dacii şi gândesc că n'au fost un neam ticălos, fără Dumnezeu, ca această românime. De această românime, mărturisesc drept, mă tem, pentrucă dacă cineva le bagă mai bine aceasta în cap, pe noi foarte repede ne pot stârpi, fiindcă în Ardeal pe uşor sunt de 10-ori atâţia Români câţi Unguri".[2]

Atmosfera vieţii publice din Ardeal, după 1760, e excesiv de încărcată; bieţii iobagi nu-şi mai puteau stăpâni răbdarea prea mult pusă la încercare. Un fior de groază străbătea nobilimea păcătoasă şi fără inimă. Teama de pedeapsa apropiată se observă la toţi cei vinovaţi şi în toate părţile. Razele de foc ale revoluţiei se zăresc, descărcarea ei se anunţă fioroasă. Nobilii unguri căutau s'o împiedece cu toate mijloacele, dar furtunei deslănţuite e greu să-i pui stavilă. Bănuiala se furişează pretutindenea şi vai de cel asupra căruia a căzut. Cei cari sunt luaţi la ochi mai întâiu sunt martirii de veacuri ai poporului român ardelean, adecă preoţii români ortodocşi.

Ameninţările iobagilor, contra nobililor cu inima împietrită, luau diferite forme, şi cu cât erau mai neobiciniute sau chiar mistice, cu atât frica stăpânea mai puternic pe cei vizaţi. Ţăranii şi preoţii începeau să înspăimânte pe asupritorii lor prin scrisori anonime sau cu nume fictive, pe care le puneau în poarta celui vizat sau în piaţa publică a târgurilor mai mici. O justificată şi vizibilă frică cuprinde familiile celor cari dimineaţa descopereau în poarta lor astfel de „ţedule", căci erau convinşi, dintr'o îndelungată experienţă şi tradiţie, că în curând îi va

---

[1] Revista Hazánk, II, Budapesta, 1884, p. 383.

[2] Vezi acest memoriu în altă formă după P. Bod publicat în Dragomir, Istoria desrobirei religioase a Românilor din Ardeal, II, Sibiu, 1930, pp. 157–58.

paşte o mare nenorocire. Şi Românul era silit de împrejurări să se răsbune uneori prea crunt pe stăpânul său orb şi surd, care nu voia să vadă şi să audă vaietele şi plânsetele îndreptăţite ale supusului său harnic şi răbdător.

Dau aici una din aceste scrisori găsite în Ighiu [jud. Alba] în 21 Noemvrie 1762: [1]

„Sănătate D-tale jupâne Dantzkai [nobil ungur] dela mine Izmail, feciorul lui Silvestru Comanesc din Ţara Românească. Dară să ştiţi cu toţi pintru ce-am venit io în ţara voastră, pintrucă şi io am fost om păcătos şi fără de lege, atâta cât şi soarele se întuneca naintea mea, şi m'am dus într'o mănăstire şi acolo auzind cuvintele lui Dumnezeu mi-o venit în gând să mă spovedesc după leagea me şi pentru păcatele mele cele multe, mi-a dat acel Ipiscop blagoslovenie şi putere şi optzeci de ficiori ca să vă pocăiesc pre voi, precum m'am pocăit şi io, dară io am venit pe vremea secerii şi am tot mărturisit cuvintele aceste: Pocăiţi-vă, nu prădarăţi, nu robireţi, nu bateţi, nu mânareţi oamenii mai mult de patru zile şi mulţi m'o ascultat şi s'o pocăit după cuvântul mieu; şi cei ce m'o ascultat peste puţină vreme se vor veseli, iar ceialalţi or plânge. Şi iară nu numai voi Ungurii, ci toţi ceice lucrează fără de lege, furi şi curvari şi toţi făcătorii de rele.

Dară acum ţie zic, ascultă-mă şi te pocăieşte, că acum numai îţi spui şi îţi arăt puţinel lucru, dară mai apoi şi pământul va plânge de mila ta, că nice vasele nu vor rămânea în pace. Şi tu să mărturiseşti cuvintele aceste în toată ţara. Dară de nu vei asculta, alta vei vede, care să nu se lipească de trupul tău, că pre toţi vă voi fărâma pe rând, pe unul acum, pe altul apoi, când nu veţi aduce aminte, acar că sânt numai singur, că când voi porunci, mii şi sute vor veni şi puterea a lui Dumnezeu îi mare.

Şi uniţii să se veselească împreună cu neuniţii, rugând pre milostivul Dumnezeu şi nime să nu hu-

[1] Arhivele Statului din Cluj.

lească unul pe altu, precum nice păcatele nu pot să se ierte, că acuş se vor alege de vileag, că ştiţi voi ceia ce se înalţă se vor smeri şi ceia ce se smeresc s'or înălţa; alţii nimeni, numai ceia ce nu mă vor asculta, aceia m'or cunoaşte pre mine.

Dară nu vedeţi bată-vă sfânta cruce, că toate limbile pre urma creştinilor vă hrăniţi şi încă vă sfătuiţi să-i daţi şi în cătănie. Dară unii ca aceia mai bine să nu fi născut pe lume, că întâi voi aprinde fibiraie, şi pre solgăbiraie apoi pre biraiele satului. Şi să şti Dumneata că acum te-aş fi ucis, de n'ai fi ajuns tu ziua Duminecii, dară mi-o fost că mi-i fi auzit cuvintele mele. Dară iacă vă spui, încetaţi de a pedepsi credincioşii, nici o vorbă re să nu fie asupra lor. Nu numai ţie zis, ci la toţi Domnii şi să te sărut io pe tine...., de nu vă voi pica tot cu răşină când nu veţi aduce aminte, de nu veţi asculta".

Scrisori de felul acesteia circulau în toate părţile şi se urmăreau cu străjnicie autorii lor presupuşi, cari îndemnau la răscoală şi răsbunare contra nobililor, dar şi la solidarizarea iobagilor. Pentru o astfel de scrisoare adresată preoţilor şi sătenilor din Şard [lângă Ighiu], în 1762, a fost arestat, ca autor bănuit protopopul ortodox Simion Stoica din Alba-Iulia,[1] şi ca el vor fi suferit nevinovaţi, mulţi alţi preoţi.

Iată aici avem o scurtă cercetare făcută de nobilul Gheorghe Vas din Aiud, la 11 Ianuarie 1778, din ordinul prefectului jud. Alba, asupra „temperamentului" protopopilor ortodocşi de mai jos:[2]

„In Abrud este protopop în slujbă popa Iosif, pe acesta l-au prins şi l-au dus la Cluj, de unde a fost eliberat; e un om cinstit şi cumpătat, pentru că a fost arestat, mulţi să îndoiesc că ar fi în taină unit.

2. Protopopul ortodox din Bucerdea-vinoasă, popa Iacob, după ce s'a luat dela ortodocşii din Bucer-

[1] Scrisoarea publicată de Iorga, Sate şi preoţi din Ardeal, Bucureşti, 1902, pp. 275–277.

[2] Arhivele Statului din Cluj, doc. Kemény, IX no. 725.

dea-vinoasă biserica, el s'a dus în Săcel din scaunul Săliştei. A fost om cinstit şi cumpătat.

3. Protopopul ortodox din Vingard, popa Pascu, s'a făcut unit şi acum locueşte în Alba-Iulia.

4. Popa Simion Stoica, protopop ortodox în Alba-Iulia, de prezent e în temniţă, acesta e lăudat din toate părţile pentru viaţa sa cinstită şi cumpătată.

Deci din toată circumscripţia aceasta acum numai un protopop ortodox este în slujbă: popa Iosif din Abrud".

Arestările acestea ale conducătorilor fireşti ai poporului nu numai că nu-l intimidau pentru a fi paşnic, ci din contră ura lui creştea şi pornirea de răsbunare căpăta puteri, cari distrugea totul.

După toate încercările de pace ale Românilor, prin cele patru intervenţii ale lui Horia la Împăratul pentru dreptatea neamului său strivit, — s'au convins cu toţii, că singurul mijloc de a înmuia inimile împietrite ale nobililor unguri sunt vechile arme strămoşeşti: coasa, ciomagul, etc.

Suntem în vara anului 1784. Se aud din toate unghiurile Ardealului cuvinte tari, cari lovesc ca trăznetul în nobilii trufaşi cari tremură. De pe valea Secaşului strigă ţăranul din satul Tău [lângă Blaj] nemeşului ungur Adam Dozsa: „Taci Ungurule că toată domnia voastră a trecut. Ungurul să meargă în ţara lui".[1] La fel grăieşte iobagul Iosif Buda din Ilia Mureşului [j. Hunedoara]: „Acum aţi gătat-o şi voi Ungurilor, vi se iau moşiile şi ni se dau nouă, iar peste 15 zile căpătăm şi arme şi atunci vă tăiăm pe toţi ungurii".[2] Un iobag român din Turda în auzul tuturora spune: „Acum s'a ivit steaua Românilor, Ungurii să se ducă în Sciţia, pentru că Românii sunt mai vechi locuitori ai ţării".[3] Ţăranul

[1] Mon. Hungarica Historiae Scriptores, vol. XXVIII cf. ziarul Lupta, I, Budapesta, 1907, no. 156

[2] Densuşianu, Revoluţia lui Horia, Bucureşti, 1884, p. 122.

[3] Revista Hazánk, 1887 [VII], p. 111.

Florea Cosma din Gârbău, [jud. Someş] apostrofează pe nobilul Szent-Pali astfel: „Ţara asta e a noastră, a voastră e ţara ungurească, şi în scurtă vreme vă şi scoatem noi de aici".[1] Şi ca aceştia au grăit mulţi iobagi din diferite părţi. Până şi bucătarii români: Ilie şi Cozmai, ai grofoaii Kendefi, nu se sfiau, întorşi dela Sibiu, să spună în satul Sângiorgiul-de-pădure [jud. Mureş], în 19 Noemvrie 1784, că revoluţia s'a făcut cu ştirea Impăratului, al cărui frate e între resculaţi, cari nu sunt hoţi şi vreau să întroneze dreptatea. Ilie va spune acestea şi în jud. Sălaj unde pleca. Asemenea cuvinte răspândea şi iobagul Binţa de pe moşia lui Kendefi dela Haţeg.[2]

Horia, Cloşca şi Crişan în fruntea mulţimei batjocorite coborau din munţi la şes pentru răsbunare, dar şi pentru dreapta răsplată biruitoare.

Suntem în plină revoluţie. Să urmărim partea preoţilor români în această mişcare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II. *Partea preoţilor români în revoluţia lui Horia.* Un contemporan cu evenimentele, nobilul ungur Ioan Gyöngyösi din Turda scrie, în 3 Februarie 1785, către un alt nobil aceste cuvinte despre rolul preoţilor români în mişcarea revoluţionară a lui Horia:[3]

„Preoţii români, îndeosebi schismaticii, au fost factorii şi instrumentele principale ale revoluţiei... Se spune, că pe preoţii români pe care-i prind nu-i mai eliberează pe nici unul. Foarte bine fac, fiindcă ei au fost conducătorii intelectuali"...

Să vedem acum întrucât aceste afirmaţii corespund faptelor istorice.

In vara anului 1784, între 15 Iulie şi 15 August, se face în Alba-Iulia cunoscuta conscripţie militară, care a dat un îndemn puternic izbucnirii revoluţiei.

[1] Densuşianu, o. c., p. 467.

[2] Popa Tr., Documente privitoare la Românii din scaunul Mureşului, T.-Mureş, 1925, pp. 93—4.

[3] Revista Hazánk, 1887, pp. 111, 206.

Aici funcţiona un birou de înscriere din care făceau parte uu numai militarii, ci şi 6 preoţi români cu feciorii lor. Mulţimea de iobagi cu preoţii în frunte, din 81 de comune din judeţul Alba, Hunedoara, Turda, Zarand şi Cetatea-de-baltă, a venit în acest oraş, cerând cu mândrie înscrierea între militari, în care Românii în desperarea lor vedeau eliberarea din iobăgie şi scăparea de asupririle nemărginite ale nobililor unguri. Deci şi în această acţiune, care duce peste două luni la revoltă, preoţii apar alături de credincioşii lor români.[1]

Cloşca ne spune că în călătoria a treia, din 1782, făcută împreună cu Horia la Viena au avut tovarăş şi pe popa Dumitru din Certeje.[2]

Ţăranii revoltaţi ţin Dumineca, în 31 Octomvrie 1784 o adunare secretă în biserica din satul Mesteacăn la care participă preoţi şi câteva sute de credincioşi cari au făcut jurământ în prezenţa unuia dintre cei trei conducători, Crişan, iar preotul comunei face rugăciuni pentru izbânda scopului urmărit şi binecuvântând mulţimea care apoi să îndreaptă spre Alba-Iulia.[3] Intre căpitanii cari se puseră în fruntea mulţimii resculate se amintesc doi preoţi: Gheorghiţa Nicula din Albac[4] şi Ioan Cocan din Pâclişa, care când ajunsese să trateze cu colonelul Ott pacea, îi cere acestuia împlinirea a două condiţiuni: 1. Ungurii pe hotarul satelor Pâclişa şi Inuri niciodată să nu-şi mai pună piciorul. 2. Naţiunea română să nu mai servească niciodată domnilor de pământ.[5]

---

[1] Densuşianu. o. c, pp. 118—9.

[2] Densuşianu, o. c., p. 105. — Scriitorul ungur Ştefan Czövek în cartea sa, II-dik József császári élete és tettei, Pesta, II, 1816, p. 136 aminteşte ca tovarăş al lui Horia şi Cloşca şi pe un preot ortodox, care a stat închis în Spielberg [lângă Brno în Cehoslovacia], condamnat la 60 de ani temniţă. De sigur e vorba de unul din cei câţiva preoţi români ortodocşi, cari au suferit o viaţă întreagă temniţă grea, în sec. al XVIII-lea, fiindcă n'au voit să-şi părăsească legea românească.

[3] Ibid., pp. 152, 156 şi 159.

[4] Ibid., p. 232.

[5] Ibid, p. 26.8.

In Abrudul ocupat preotul unit Avram Şuluţ, din Cărpiniş e executat de mulţimea înfuriată, fiindcă o îndemna să nu asculte de conducătorii ei.[1] De aici trupele se împart în două, o parte ia drumul Mogoşului în frunte cu Cloşca şi Crişan. In această comună sunt întâmpinaţi de cei doi preoţi: Vasile ortodox, căruia Cloşca înainte de moarte îi dăruieşte o sumă de bani ca să-l pomenească, rugându-se pentru el,[2] iar celalalt Gavril Sularu, unit, care se puse în capul trupelor, în mâini cu o cruce roşie de 1 1/2 stângin,[3] şi astfel cu toţii înaintau spre locul de întâlnire, în satul Cricău, unde coborau dela Abrud pe valea Ompoiului şi trupele cu Ion Horia fiul, unde şi sosiră în 11 Noemvrie. Aici cei trei conducători principali ţinură un mare sfat, cum să atace castelul din Galda-de-jos, care era încărcat cu mari bogăţii, şi să elibereze pe cei câţiva prizionieri între care erau fostul primar din Râul-mare, Dumitru Todea, Cianu Paşcu şi popa Petru Iancu din Lupşa.

Pe acesta din urmă îl luase Cloşca, după ce-i jură că va asculta poruncile împăratului şi ale sale, îl va urma şi nu-l va părăsi în nici o împrejurare grea, şi aşa să-i ajute Dumnezeu Tatăl, Fiul şi Duhul sfânt, Maica Domnului şi toţi sfinţii. Cloşca porunci părintelui Petru să ia cu dânsul din biserică cuminecătura, ca în drum spre Galda, dacă se va îmbolnăvi vre-un ţăran, să-l poată cumineca.[4]

Cum a fost arestat preotul din Lupşa ne spune

---

[1] Ibid., p. 202 şi n. 1—2 — Locot. Probst zice că preotul acesta e cel din Ofenbaia, Ibid., p. 257. — Nobilul ungur Efraim Enyedi, în scrisoarea sa lungă din Zlagna 17 Noemvrie 1784, zice că preotul ucis din Cărpiniş a fost ortodox şi că trupele au prădat şi pe popa unit Avram din Câmpeni. Publicată în revistele Elet şi Irodalom, Cluj 1884 p. 213 şi Erdelyi Muzeum, XII, Cluj, 1895, pp. 282 6, şi Tr. Popa, Documente privitoare la trecutul Românilor din vechiul scaun al Mureşului, Târgu-Mureş, 1925, pp. 100—109, îndeosebi p. 101—2, 105.

[2] Densuşianu, o. c., p. 457.

[3] Ibid., pp. 212, 149 n. 3 şi 298 n. 3 şi Tr. Popa, o. c. p. 106. Popa din Mogoş, ceteşte patenta împărătească.

[4] Densuşianu, o. c., p. 211.

vice-colonelul Schultz într'un raport al său.[1] „...Cercetai devastările ce le făcuse răsculaţii în Cricău în 11 Noemvrie şi întâlnii dinaintea castelului contesei Székely pe un om, care voia să între călare în curte, şi fiindcă dânsul la scurtele întrebări, ce i le adresai, începu să răspundă gângăvind, om mi se păru suspect şi ordonai să-l ducă legat la Galda.

Omul acesta era preotul Popa Petru din Lupşa. Dar după ce-l arestaseră şi-l duseră veni locotenentul Probst şi-mi spuse, că preotul acesta venise din tabăra ţăranilor în urma rugărilor sale, fiindcă dânsul voia să convingă pe preotul acesta şi prin dânsul întreaga trupă despre oroarea devastărilor, ce le făcuse aici.

Eu ordonai locotenentului Probst să veghieze asupra Cricăului şi apoi mă întoarsei pe urma preotului înapoi la Galda, dar ajunsei la Galda înaintea dânsului, îl luai în cvartirul meu, desfăcui îndată fierele de pe dânsul, îi restituii dela mine banii, ce-i luase husarii şi cercai prin binefaceri să-i câştig încrederea.

In ziua următoare însă, voind să cercetez pe căpitanii trupei în poziţiunile lor [pe dealul viilor dintre Cricău şi Tibru], am lăsat pe preotul acesta nelegat în paza sergentului Fencht, ca să-l îngrijească bine şi unde dânsul se află şi acum [14 Noemvrie].

Schultz la întâlnirea cu Cloşca cere să vină la sfat „şi Ion Horia dimpreună cu preotul, care probabil că se află la dânşii, şi câţiva din oamenii mai bătrâni. La cuvintele mele despre preot, dânsul mă întrerupse numai decât zicând, că preotul trebue să fie în mânile mele, deoarece preotul acesta ca om bun, s'a dus la locotenentul Probst pe cuvântul ce

[1] Ibid., pp. 258—65. Poruncile lui Horia şi ale Impăratului se ceteau poporului de preoţi. Ibid., p. 267. Vezi o poruncă a acestuia către popa Simion din Şasa-Lupşa. Ibid., p. 199 n. 2. Fiul lui Horia se adăpostea, în 17 Noemvrie 1784, în casa popii Simion din Lupşa, Tr. Popa, Documente privitoare la Românii din scaunului Mureşiului, p. 107.

i-a dat. Eu m'am scuzat şi am declarat, că dacă preotul acesta ar fi venit la mine, eu l-aşi fi adus înapoi". Se insistă mult pentru eliberarea ţăranilor şi îndeosebi a popii Petru, se pare că fără rezultat pentru acesta din urmă, cum reiese din raportul lui Schulz.

Luptătorii români pentru dreptate şi libertate, conduşi de Horia fiul şi Cloşca, poposind pe dealul deasupra satului Cricău, numit la Cruce, se sfătuiau şi chibzuiau cum şi când să atace castelul din Galda-de-jos, care era proprietatea prefectului judeţului Alba, Baronul Simion Kemény şi plin de toate bunătăţile, după care oftau bietele trupe obosite şi flămânde. Nenorocul răsculaţilor fu, că se iviră între ei doi ofiţeri ai Impăratului şi seducându-i, îi conving că cererile lor vor fi favorabil rezolvate, încheind cu Horia şi Cloşca, în 12 Noemvrie „fatalul armistiţiu" din satul Tibru, pe opt zile, când vor primi răspunsul Impăratului, părintele atât de binevoitor pentru iobagii români. Naivii ţărani crezură vorbelor deşarte ale vice-colonelului Schultz, care la 19 Noemvrie, în Câmpeni, le fixă un nou termin pe 24 Noemvrie, când vor fi ascultaţi prin delegaţii lor la Tibru—Cricău şi satisfăcuţi dacă au dreptate. Toate aceste amânări erau aranjate, ca nobilimea surprinsă de răscoală şi fără mijloace de apărare, să se înarmeze cât mai bine şi mai repede, pentruca să pedepsească apoi cu toată asprimea pe iobagii revoltaţi, cari au îndrăsnit să se ridice contra stăpânilor lor, apelând la Impăratul.

Prefectul Kemény, pentru a ajuta nobilimea din judeţul Alba şi mai ales pentru a-şi salva imensele bogăţii acumulate în castelul dela Galda, pe care răsculaţii puseră ochii, — îndată interveni la comandantul cetăţii din Alba-Iulia pentru a i se da arme de apărare; acesta îi şi pune la dispoziţie 2000 puşti şi pistoale şi 1900 patroane, pe cari le şi distribui în grabă nobilimii. Acţiunea aceasta de înarmare a lui Kemény se făcea chiar în timpul tratativelor şi

BCU Cluj - Central University Library Cluj

armistițiului dela Tibru, care a fost atât de dezastruos pentru răsculați.[1]

O anchetă făcută în 11 Decemvrie 1784, la „Tabla continuă“ în Alba-Iulia, ne desvălueşte un trist fapt de trădare a răsculaților prin preotul unit Toader din Galda-de-jos. Popa ortodox Ilie din Galda, îndată ce a auzit că răsculații au sosit, s'a dus la ei în Cricău, pe deal la Cruce, şi le-a comunicat cum şi când să atace castelul lui Kemény, unde e bogăție „de mâncat şi băut“. Cumnatul său, popa Iuon din Cricău îi trimite o scrisoare, spunându-i că acum dupăce a vorbit cu răsculații, să-şi păzească bine capul. Rândurile acestea atât de importante, printr'o întâmplare, au ajuns în mânile popii Toader, care scandalizat de conținut, l-a divulgat prefectului Kemény sau dregătorilor săi. Poporul din Galda era cu trup, cu suflet cu părintele Ilie şi aştepta din clipă în clipă sosirea Moților, ca să le pedepsească stăpânul tiran. Văzând că frații mult aşteptați nu mai sosesc, ba chiar să întorc spre munți în urma armistițiului dela Tibru, iobagii din Galda revoltați, atribuind în parte retragerea şi acțiunii condamnabile a popii Toader, ei îl silesc să-şi părăsească satul, aşezându-se în Odverem, unde după 5 ani trăiți în mizerie cere ajutorul prefectului Kemény să se întoarcă în Galda, invocându-i serviciile făcute în tristul răsboiu al lui Horia.[2]

Dau mai jos cele 4 documente atât de edificătoare:[3]

1.

Popa Dascăl, preot unit din satul Galda de jos, venind de bună voe a spus în fața Tablei Continue în 11 Decemvrie 1784:

---

[1] Densușianu, o. c. pp. 254—67, 280—91.

[2] Vezi despre aceşti preoți şi inscripțiile bisericeşti publicate în Revista istorică, Vălenii de Munte, 1929, pp. 265—70.

[3] Aceste patru documente se află în original în Arhivele Statului din Cluj.

Moldovanu Iacob şi cu unul din Cricău i-au arătat o scrisoare oarecare adresată preotului neunit Popa Ilie, el a desfăcut-o şi în ea se puteau ceti următoarele: »*Şogore Popa Ilie din Galda-de-jos, în trecutele zile ai fost în dealu nostru la curutz (= cruce) şi ai vorbit cu dânşii, şi acum vezi ce faci după vorba ta, şi-ţi cumpăneşte capul cum ai putea, că a-i zis că bani nu sunt, dar de mâncat şi de beut*...›.

Cetind această scrisoare n'a îndrăznit s'o reţină, ci a dat-o îndărăt lui Moldovanu Iacob şi omului din Cricău ca s'o ducă Popii Ilie; eu însă [= Popa Dascăl] după ce am cetit acea scrisoare, îndată am dat de ştire domnului viceşpan şi am spus şi în faţa sătenilor: Că răsculaţii n'au poruncă dela Impăratul, că Maiestatea Sa n'a dat nici o poruncă care să fie purtată prin munţi. Dar Popa Ilie şi George din Galda au început să uneltească împotriva mea şi au vrut să pună în sarcina mea scrisoarea scrisă Popii Ilie, ca şi când eu aşi fi scris-o. Această scrisoare a văzut-o şi Ţara Moise".

Şi cum această scrisoare a fost aflată şi ţăranii îl urmăreau şi voeau să o pună în sarcina lui, ca şi când scrisoarea ar fi scris-o el însuşi, ar fi de dorit ca popa Dascăl să aducă această scrisoare dela popa Ilie şi să se cerceteze şi scrisul lui şi al popii din Cricău şi să mai fie confruntaţi şi numiţii Moldovanu Iacob, omul din Cricău şi Ţara Moise. El a mai spus: Că popa Gheorghe spunea pe subt ascuns, amăgind poporul, că va venì pacea dela Impăratul, că şi pe aceea pe cari Tabla Continuă din Alba-Iulia i-a osândit la moarte, oficialii i-ar fi iertat. Mai spune că trei sunt corifeii, cari nebunesc sătenii: popa Ştefan, popa Gheorghe şi popa Ilie. Popa Ştefan, fiind scriitorul lor, spune sătenilor, că soldaţii nu lovesc în răsculaţi pentrucă nu au poruncă dela Impăratul şi acum mai mult lovesc resculaţii în soldaţi, decât soldaţii în resculaţi.

2.

Declaraţiile lui Iacob Moldovanu din Galda-de-jos, iobagul Baronului Simion Kemény, făcute în 15 Decemvrie 1784:

In. Cunoşti pe popii din Galda-de-jos popa Toader unit şi popa Ilie neunit?

R. Cunosc pe amândoi.

In. Cunoşti pe popa neunit din Cricău şi cum îl cheamă?

R. Cunosc, dar nu ştiu cum îl cheamă.

In. Şti tu că popa acesta al Cricăuanilor s'a fost înţeles cu hoţii, şi hoţii erau atunci deasupra Cricăului.

R. Nu ştiu.

In. Aşa dară şti că popa acesta a trimis o scrisoare oarecare popii Ilie din Galda-de-jos şi care a fost conţinutul acelei scrisori?

R. Ştiu că a trimis prin mine popa neunit din Cricău o oarecare scrisoare popii Ilie din Galda-de-jos, însă ce a fost în aceea nu ştiu.

In. Unde ţi-a dat popa din Cricău scrisoarea aceea ca s'o duci popii Ilie?

R. In satul Cricău mi-a dat-o.

In. Ce treburi ai avut în Cricău?

R. Sora mea locuieşte în Cricău, i-am dus cu carul meu porumbul ce-l câştigase din săpatul ei în Galda-de-jos.

In. Ai dat această scrisoare direct popii Ilie sau altcuiva?

R. Am dat-o întâi popii Toader să vadă ce fel de scrisoare este, pentrucă mă temeam ca nu cumva să fie în ea ceva de răscoală, mai ales că era chiar atunci în curs.

In. Ai fost singur când ai dat scrisoarea popii Toader?

R. Am fost cu un tinăr din Cricău.

In. Cum îl chiamă pe acest tinăr?

R. Il cheamă Lazar Ştefan.

In. Când a văzut acea scrisoare popa Toader, ce-a zis?

R. A desfăcut-o în prezenţa mea în casa sa, restituindu-o mie cu aceste cuvinte: Ia această scrisoare care nu sună mie, ci popii Ilie, vei duce-o lui. Intrebându-l ce conţine acea scrisoare, mi-a răspuns: Nu conţine lucruri bune. Eu însă mai mult nu întrebai.

In. Ce ai făcut apoi cu scrisoarea?

R. Am dat-o popii Ilie.

In. Ce ţi-a zis popa Ilie, când i-ai dat-o?

R. N'am dat-o în persoană, ci am dat-o unei rudenii, ca să i-o dea.

In. Cărei rudenii i-ai dat-o?

R. Unei femei cu numele Maria, care este soţia fratelui popii Ilie şi aceasta locuieşte într'o casă cu popa.

In. După aceea popa Ilie a vorbit ceva cu tine despre acea scrisoare?

R. Nimic.

In. Te-a îndemnat cineva să areţi această scrisoare popii Toader sau tu ai făcut-o din îndemn propriu?

R. Am făcut-o din îndemn propriu, ne îndemnat de nimeni.

In. Popa Ilie a trimis răspuns popii din Cricău?

R. Nu ştiu să fi trimis.

3.

Ţara Moise, iobagul Baronului Simion Kemény, din Galda-de-jos, ascultat în 15 Decemvrie 1784 spune că scrisoarea trimisă de popa neunit din Cricău lui popa Ilie neunit din Galda-de-jos, a văzut-o la popa Ilie, care i-a şi cetit-o în aceste cuvinte:

„Prea Cinstite şogore popa Ilie din Galda-de-jos, am auzit că în zilele trecute, în treizeci şi una de zile, ai fi fost în dealul nostru la Cotz [sau „Curutz" nu-şi aduce bine aminte]; ne-o venit cuvânt, cumcă Sfinţia ta ai fi fost în dealul nostru la iei; acuma ne-a venit dela înălţata Guberniţie şi dela Vlădica neuniţilor, că cine ar putea face pace cu aceia, bună cinste ar avea dela cinstita Guberniţie şi dela Vlădica neuniţilor. Cu aceasta rămâi voitor de bine al

Sfinţiei tale popa Ilie din Galda-de-jos, — bun voitor popa Iuon din Cricău neunit".

Altceva nu mai ştie.

4.

Măria Ta, Domnule Baron Camerar şi Prefect, Patronule deosebit de bun şi Excelenţă!

Cauza îngenunchierei la picioarele Excelenţiei Tale prin aceasta umilită şi rugatoare scrisoare este:

Inainte de asta cu vre-o 26 de ani, prin graţia Excelenţiei Tale arătată faţă de mine, am câştigat oficiul sfânt al preoţiei, pe care cu conştiinţiositate m'am năzuit timp de 21 de ani să-l îndeplinesc pe moşia Excelenţiei Tale la biserica din Galda-de-jos. Din porunca înţeleaptă a lui Dumnezeu, înainte cu 5 ani, Preasfinţitul şi Excelenţia Sa episcopul meu m'a mutat preot în Odverem, dar aici a trebuit să-mi petrec zilele în multe nemulţumiri şi tristeţă şi puţinul ce l-am agonisit în Galda l-am cheltuit aici tot. Precum ştie şi Excelenţia Ta, preoţii de până acum din Galda vor fi acum transferaţi, scopul meu ar fi, dacă şi lui Dumnezeu i-ar plăcea şi a-şi putea câştiga şi graţia Excelenţiei Tale, — să-mi odihnesc bătrâneţele sub aripa protectoare a Excelenţiei Tale şi pentru aceasta cu umilinţă rog pe Excelenţia Ta, — amintindu-şi de credinţa şi serviciile mele prestate dela început la curtea Ex. Tale, şi îndeosebi în tristul războiu al lui Horia — să mă aducă iarăşi la Galda, scriind Măriei Sale P. Sf. meu Episcop să-mi dea voie să mă întorc la biserica din Galda, pentru care faptă Dumnezeu vă va binecuvânta, iar eu nu voi zăbovi a Vă mulţumi cu tot ce pot Excelenţiei Tale.

Cu aceasta umilită rugare, aşteptând răspunsul bun, înveselitor, rămân al Excelenţiei Tale, pururea

bietul servitor umilit
POPA TODOR,
popa în Odverem.

[Va urma]

Pr. ŞTEFAN METEŞ
membru cor al Acad. române.

MIŞCAREA LITERARĂ.

ORTODOXIA ÎN MIJLOCUL FRĂMÂNTĂRILOR DE AZI. Orientări programatice pentru „Frăţia Ortodoxă Română“ de Dr. *Nicolae Bălan*, Arhiepiscop şi Mitropolit. Sibiu 1933. Pag. 24. Lei 8.

Adunarea de constituire a „Frăţiei Ortodoxe Române“ ţinută la Cluj în 5 Martie 1933, a dat Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae un strălucit prilej să desvelească încă odată rostul mântuitor pe care l-a avut Biserica noastră în trecutul neamului şi să arete mai ales marile sarcini ce le mai are această instituţie pentru viitor. Intr'un discurs care ar putea onora orice antologie a acestui gen literar, I. P. S. Sa arată cum duhul marelui arhiereu Andrei călăuzeşte şi astăzi Biserica ortodoxă română din Ardeal, solidarizând pe fiii neamului nostru tot mai strâns în jurul sfintelor altare cari au încălzit pe înaintaşii noştri. In cuvinte de o rară elocvenţă şi într'o formă de o rară dinstincţie literară au fost lămurite în acest discurs toate acele probleme mari de cultură bisericească şi de politică culturală, cari trebue să alcătuească mai ales astăzi cea mai intensă preocupare a Bisericii şi a statului deopotrivă. Inaltul ierarh declară încă odată răspicat că „nu suntem clericali“, fiindcă această buruiană nu creşte în grădina sufletului ortodox român. Prin urmare nici „Frăţia Ortodoxă“ nu va sta în slujba acestei idei străine de sufletul neamului şi al clerului românesc, ci va sta în slujba adâncirii vieţii religioase a poporului credincios şi în a prestigiului aproape bimilenar al Bisericii noastre ocrotitoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In continuare se arată rostul superior al mirenilor în Biserică, respingând acuza că prin colaborarea acestora s'ar laiciza instituţia sfântă. Laicizarea nu este în funcţie de colaborarea elementului mirean în Biserică, ci este în funcţie de duhul şi mentalitatea care domină acest aşezământ.

„Frăţia Ortodoxă Română“ se va conduce în activitatea sa de cele două componente ale substanţei româneşti: idea de rasă şi idea de ortodoxie. Toată suflarea românească este chemată să-şi dea contribuţia sa la mântuitoarea acţiune pe care o întreprinde noua alcătuire a mirenilor ortodocşi din Ardeal, fiind convinşi că numai prin înoirea morală ce va răsări dintr'o acţiune religioasă ca aceasta va fi ferit şi neamul nostru de marile primejdii cari îl pasc din toate părţile şi numai printr'o asemenea înoire morală acest neam va fi povăţuit pe drumul marilor lui biruinţe din viitor.

„Frăţia Ortodoxă" şi-ar împlini o frumoasă datorinţă publicând acest discurs magistral şi într'o limbă străină. Străinătatea ar avea putinţa să cunoască şi ea esenţa ortodoxiei româneşti, precum şi noua alcătuire a mirenilor ortodocşi, întemeiată la Cluj în „Dumineca ortodoxiei" din acest an.

*

TINERE, ŢIE-ŢI ZIC SCOALĂ-TE, de *Dionisiu Făgărăşanu*. Tipografia Arhidiecezană, Sibiu 1933. Pagini 112, Lei 60.

Autorul acestei cărţi a fost un distins catehet la liceul ortodox „Andreiu Şaguna" din Braşov. El a trecut la cele vecinice încă în anul 1906, lăsând în urma sa câteva zeci de caiete cari cuprindeau o seamă din excelentele sale exhortaţii pe care le-a ţinut elevilor săi. Ulterior aceste caiete i-au fost încredinţate de către venerabila Doamnă Catinca Andreiu Bârseanu Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae, care a hotărât să publice pe rând catehezele devotatului dascăl dela Braşov.

Cele 12 cateheze cuprinse în primul volum, ca şi celece vor urma, se caracterizează printr'o deosebită căldură cu care autorul se adresează tineretului pe care vrea să-l povăţuiască pe cărările unei vieţi cu adevărat creştineşti. Nici o virtute menită să înfrumseţeze sufletul unui tinăr nu este uitată şi nici o împrejurare prin care trece un tinăr în viaţă nu este evitată. Indrumările teoretice sunt sensibilizate adeseori prin pilduiri dintre cele mai elocvente.

In zilele noastre, când tineretul are nevoe, mai mult ca oricând, de o sănătoasă îndrumare morală, cartea regretatului profesor Dionisiu Făgărăşanu, publicată din iniţiativa Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae, însemnează un dar de cea mai înaltă valoare.

*

LECTURA TINERETULUI, de *Lucian Bologa*. Editura Institutului de Psihologie al Universităţii din Cluj, 1933. Pag. 118, Lei 80.

Cititorii noştri cunosc strădaniile ştiinţifice ale tinărului profesor de pedagogie dela şcoala normală „Andreiu Şaguna" din Sibiu, Dr. Lucian Bologa. Din aceste strădanii a izvorât cartea „Psihologia vieţii religioase" despre care prietenul nostru Pr. Il. V. Felea a făcut anul trecut o amănunţită dare de seamă în paginile acestei reviste.

La un interval de timp destul de mic dl Lucian Bologa publică o nouă şi valoroasă lucrare „Lectura tineretului" arătând, pe baza unei amănunţite şi temeinice anchete făcute printre elevii şcoalelor primare şi secundare din Cluj şi Sibiu, faţă de ce fel de lectură dovedesc aceşti elevi un mai viu interes. Documentarea constatărilor pe care le face autorul este cât se poate de largă şi de precisă. Este făcută pe vârsta şi pe sexul elevilor.

Numeroasele statistici de o inginerească temeinicie şi precisie sunt deosebit de elocvente în ceeace priveşte lectura preferită a elevilor şi elevelor dela vârsta de 8 ani până la cea de 20 de ani.

Cercetările de natura celor făcute de dl Lucian Bologa sunt de o deosebită importanţă pentru organizarea bibliotecilor şcolare, căci numai în posesia datelor pe care le pune la îndemână asemenea cercetări va fi în stare profesorul să îmbie tineretului nostru şcolăresc lectura psihologiceşte potrivită pentru acesta.

Cartea harnicului profesor Lucian Bologa, prefaţată de dl profesor universitar F. Ştefănescu Goangă, împlineşte rolul unei înţelepte călăuze pentru orice bibliotecar. Iar autorul ei face laudabila dovadă, că vrea să continue tradiţia de înalt prestigiu pedagogic pe care a avut-o totdeauna şcoala normală ortodoxă din Sibiu.

*

DUMNEZEU, PATRIE ŞI REGE, de Protop. Locot.-Colonel, *Ion Dăncilă.* Sibiu, 1933. Pag. 173, Lei 80.

Armata trebue să fie şi o şcoală de educaţie morală, naţională şi cetăţenească. Nu numai una de pregătire militară. Judecată în lumina acestui adevăr nu putem preţui îndeajuns măsura prin care Ministerul Armatei a introdus în învăţământul şcoalelor de ofiţeri (măcar al unora) cursul de morală creştină. Şi ar fi de dorit să i se dea acestui curs o cât mai largă amploare, la toate şcoalele militare, întrucât pregătirea morală a distinsei noastre armate este un postulat cel puţin tot aşa de categoric ca al pregătirii militare.

In slujba pregătirii religioase-morale a ofiţerilor stă şi noua carte a distinsului protoiereu militar Ion Dăncilă, profesor la şcoalele militare din Sibiu. Prea Cucernicia Sa nu se mulţumeşte cu activitatea pe care o desfăşoară în cadrul acestor şcoli, ci este prezent şi activ la toate manifestaţiile de caracter cultural şi naţional ce se desfăşoară în oraşul de reşedinţă al Corpului VII Armată şi al Mitropoliei noastre. De aceea nici cartea cu lapidarul titlu „Dumnezeu, Patrie şi Rege" nu cuprinde numai cuvinte adresate către militari, ci şi cuvântări ocazionale adresate poporului credincios la diferite festivităţi. Aceasta este şi pricina pentru care autorul şi-a împărţit lucrarea în două părţi în fruntea cărora a pus cuprinzătoarele cuvinte ale Mântuitorului: „Daţi chesarului ce este al chesarului (partea I) şi lui Dumnezeu ceeace este al lui Dumnezeu" (partea II).

Stilul cărţii este îngrijit şi execuţia tehnică a ei, la fel.

*

Al. Lascarov-Moldovanu: SCHITUL CU PLOPI, Fragmente creştine. Editura Librăriei Arhidiecezane, Sibiu, 1933. Pagini 193. Lei 60.

Dnul Lascarov-Moldovanu este un scriitor consacrat. Nu numai atât. Domnia sa este un scriitor creştin. Fie că zugrăveşte privelişti, reînvie amintiri, sau comentează întâmplări cotidiane — scrisul său este învăluit într'o atmosferă creştină şi sugerează atitudini creştine faţă de viaţă.

Noul D-sale volum, apărut în excelente condiţii tipografice, ne confirmă odată mai mult această constatare. El dovedeşte, că autorul şi-a cristalizat definitiv concepţia despre lume şi viaţa omenească, şi anume în sensul pe care l-a desprins din întreaga Dsale îndeletnicire cu ispitirea Scripturilor sfinte, îndeosebi a Noului Testament.

Cartea „Schitul cu plopi" cuprinde o serie de patruzeci şi cinci de foiletoane, în care distinsul autor descrie privelişti patriarhale, comentează întâmplări şi fapte, laudă virtuţi şi biciueşte viţii, sau meditează creştineşte asupra unor slove din Scriptura Sfântă. Indeosebi ziditoare de suflet este seria de meditaţii din „Ciclul pascal" care încheie admirabilul volum.

Cartea dlui Al. Lascarov-Moldovanu va alcătui — suntem siguri — cea mai plăcută şi folositoare lectură, pentru preoţi şi mireni deopotrivă.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREDICI PENTRU POPOR, de Arhimandritul *I. Scriban*, profesor la Facultatea de teologie din Chişinău. Ediţia IV, vol. I. Editura Oastea Domnului. Sibiu 1922. Pag. 159. Lei 50.

Părintele Arhimandrit Scriban îşi scoate predicile sale în a patra tipăritură. Această constatare este ea însăşi destul de grăitoare ca să arete pe deplin înalta valoare a lucrării. In literatura teologică românească chiar a doua ediţie a unei lucrări înseamnează o izbândă, iar a patra ediţie înseamnează o biruinţă excepţională.

Temeiul biruinţii predicilor părintelui Arhimandrit Scriban trebue căutat în înălţimea gândurilor creştineşti pe cari le ţese Inalt Prea Cuvioşia Sa în scrisul său ştienţific sau cotidian deopotrivă şi în frumseţea veşnic proaspătă a graiului său românesc. Scrisul părintelui Arhimandrit Scriban îl citeşte teologul erudit şi credinciosul de rând cu aceeaş uşurinţă şi plăcere. Şi apoi, distinsul autor al cărui nume îl întâlneşti pe paginele revistelor de specialitate teologică şi în coloanele ziarelor din capitală şi provincie cu aceeaş frecvenţă, nu-şi alcătueşte predicile după tipicul fosilizat al omileticei învechite, ci după nevoile sufleteşti ce se schimbă dintr'un an în altul, ale obştii credincioase şi după poruncile graiului românesc în necontenită schimbare şi el. De aceea înţelegem uşor motivele cari l-a îndemnat pe I. P. C. Arhimandrit Scriban pe deoparte să-şi revadă, pe de altă parte să-şi întregească predicile pe care le publică în a patra ediţie.

Nădăjduim că aceste predici vor pătrunde cât mai curând în casele preoţilor şi credincioşilor noştri pentru a-şi face lucrarea lor de creştinească propovăduire. Prof. N. COLAN.

*

Dr. Grigorie Gh. Comşa, episcopul Aradului: SPRE ZĂRILE VECINICIEI. Predici, Cuvântări ocazionale şi Articole. Tipografia ort. rom. Arad, 1933. Pag. 204.

Acest volum complectează la 66 numărul de cărţi şi broşuri tipărite de P. Sf. Sa. Pastoralele, predicile, cuvântările la diferite ocazii şi articolele publicate întâi prin reviste şi ziare şi adunate acum într'o carte, reoglindesc cugetarea aşternută pe hârtie dela Paştile anului 1932, până la încheierea anului al 8-lea de episcopat, rodnic şi binecuvântat. Căci şi pentru acest prilej se tipăreşte „Scrisoarea Pastorală", măcar se împlinesc abia la 12 Iulie a. c. Se cuprind în volum şi cuvântări menite pentru ocazii, cari n'au sosit încă — cum e cazul desvelirii monumentului eroilor din Halmagiu — şi se dau scrisori, de sinceră duioşie, la despărţire de generali, cu răspunsuri inspirate de aceleaşi sentimente frumoase. Şi sunt chiar scrisori intime, de frăţească consolare către prieteni, în zile de încercare.

Se poate urmări deci în acest răstimp pas cu pas, preocupările şi frământările sufleteşti ale unui P. Sf. Arhiereu, care îşi ţine cu înaltă vrednicie diregătoria.

Aceeaş caldă dragoste de ţară, de neam, de Biserică şi Legea strămoşească învălue inspiraţiile răsărite dintr'un adânc fond religios, ale P. Sf. Sale. Au fost propoveduite cu grai viu şi tipărite acum, cu gândul curat de a ajuta „celor doritori de o viaţă nouă, arătându-le biruinţa creştină atât celorce cred, cât şi necredincioşilor" — cum spune în „Cuvânt lămuritor".

Cartea este un foarte preţios ajutor, la îndemâna preoţimei, pentru feluritele ocazii, când trebue să grăiască sufletului creştin, spre a-l înălţa şi povăţui pe calea binelui şi a mântuirii.

Arhim. P. M.

*

Aurel Popa, prof. la liceul „Em. Gojdu". „LECTURILE PARTICULARE ÎN LICEU" — o anchetă şcolară. Oradea. Tiparul tipografiei diecezane 1933. Preţul Lei 30.

Indrumarea sufletească a tineretului din şcolile noastre secundare este una dintre cele mai arzătoare probleme ale pedagogiei contemporane. Pentruca să putem îndruma, pentruca să putem conduce sufletul generaţiei tinere astfel, ca aceasta să devină folositoare neamului valorificând şi punând în slujba acestuia toate comorile, toţi „talanţii" de cari dispune omul tinăr, psihologia contemporană se foloseşte de mijloace tot mai perfecţionate pentru a stirici şi pentru a afla cu mai multă siguranţă „comoara" ascunsă în ogorul tainic al sufletului tinăr.

Una dintre metodele de cercetare psihologică mult întrebuinţate în zilele noastre este „ancheta", de care se foloseşte şi Ministerul Instrucţiunii, încercând printr'un chestionar asupra lecturii extra-şcolare a elevilor de liceu şi efectele ei — să desvălue „intimităţi şi necesităţi prezente ca punct de plecare a unor măsuri de viitor".

De rezultatul acestei anchete se foloseşte cu multă iscusinţă harnicul autor al broşurei de faţă, reuşind printr'o muncă temeinică să prezinte — în cadrul chestiunilor generale puse de anchetator — „aspecte noi, alte faţete ale sufletului copilului dintr'un alt mediu" reprezentat prin elevii claselor V—VII dela liceul „Em. Gojdu" din Oradea.

Concluzia la care ajunge dl prof. A. Popa este, că sufletul adolescentului reclamă dela educatorul său: „exemplul unui caracter integru, autoritate, fără aroganţă, apropiere sufletească, pentruca sfaturile ce se dau să nu pară o impunere pornită dela oameni din alte vremuri, ci dela un camarad mai mare, cu mai multă experienţă, cu dragoste de frate, care vrea să ajute, să aline, să încurajeze".

Broşura o recomandăm cu toată căldura tuturor acelora cari se interesează de sufletul generaţiei tinere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Teodor Geantă: PENTRU EDUCAŢIA RELIGIOASĂ A COPIILOR. Povăţuitor metodic pentru învăţământul religiei. Chişinău Tipografia Eparhială „Cartea Românească" 1932. Pag. 176. Preţul Lei 50.

P. S. Episcop Visarion al Hotinului a instituit un concurs pentru alegerea celei mai bune lucrări metodologice asupra predării învăţământului religios, fixând pentru aceasta un premiu de 10,000 Lei.

Comisiunea de cercetare compusă din dnii profesori universitari C. Tomescu, C. Fedeleş şi Dr. Mihail Rădulescu a găsit că cea mai reuşită lucrare este a dlui Teodor Geantă, institutor în Râmnicul-Vâlcea. Autorul cărţii „Pentru educaţia religioasă a copiilor" este cunoscut prin numeroasele şi serioasele sale lucrări în spiritul şcoalei active. (Ex.: „Metodica religiei şi a limbii române" de Nisipeanu-Geantă). In preocupările sale metodice predarea religiei ocupă un loc de frunte. Cartea de faţă este fructul unei îndelungate şi rodnice experienţe, în care priceputul dascăl s'a ştiut folosi cu multă iscusinţă de rezultatele cercetărilor de psihologie şi pedagogie modernă. Cuprinsul se împarte în şapte capitole, în cari teoria se întregeşte în mod minunat cu ilustrarea practică. Intr'un mod binedocumentat din punct de vedere psihologic şi pedagogic tratează importantele probleme ale catehizării contemporane cum sunt: chemarea preotului la educaţia religioasă şi morală a tineretului; consideraţii generale asupra învăţământului şi educaţiei; educaţia

religioasă; învăţământul religios; practica învăţământului religios; planul de lecţie (anunţarea subiectului, tratarea, încheierea): materia de învăţământ religios în cursul primar (7 clase); mijloace de predare.

Despre valoarea cărţii şi vrednicia ei de a fi recomandată preoţilor noştri comisia de cercetare se exprimă prin următoarele cuvinte elogioase: „In general lucrarea dlui Geantă se prezintă ca una dintre cele mai bune lucrări de pedagogie din literatura noastră, putând figura cu cinste în literatura pedagogică a oricărei ţări din apusul Europei. Vigurozitatea gândirei, frumuseţea formei şi documentarea temeinică ne dă dreptul a face afirmaţia de mai sus".

Dr. N. T.

*

CE ESTE BIBLIA? de *Pr. Gheorghe Secaş*. Tipografia „Oastea Domnului", Sibiu, 1933. Pagini 30. Lei 4.

Cărticica aceasta e o prelucrare din limba franceză, adaptată spiritului de acum şi cuprinde treisprezece capitole. Părintele Gh. Secaş, având în faţă descoperirea lui Dumnezeu, *scrisă*, răspunde la întrebarea ce şi-a pus-o. Prin aceasta satisface multe suflete cari se străduesc poate demult să cunoască măreţia „Cărţii sfinte". Intrebare potrivită, la timp potrivit. Iar răspunsul a venit la zi potrivită: „ziua cărţii, săptămâna cărţii"...

Intr'adevăr, de ce n'ar cunoaşte lumea şi „Cartea cărţilor", tot aşa de bine sau mai bine decât alte tipărituri? Tabuismul acesta din zilele noastre faţă de Sf. Scriptură îşi are obârşia în spiritul vremii împestriţat de prea multe „isme". — Omul modern se apropie cu greu de rândurile sfinte, pentrucă-i lipseşte dispoziţia sufletească pentru înţelegerea sublimului din această carte. Dacă totuşi se căsneşte uneori să-i silabisească rândurile, îi piere repede gustul, căci nu ştie ce carte a deschis.

In fraze scurte şi limpezi Păr. Gh. Secaş arată frumuseţile netrecătoare şi mântuitoare al Sf. Scripturi. Dă îndemnuri stăruitoare pentru citirea ei, îndemnuri pe cari le repeţim recomandând totodată şi citirea broşurei părintelui Secaş. Pentru sufletele nedumerite într'un fel sau altul, dăm îndemnul de a ispiti minţile ştiutorilor cari le vor tălmăci înţelesul şi întinderea pe care o are în Biserica noastră revelaţia dumnezeiască.

Pr. N. B.

*

CELIBATUL CLERICAL, de *Dr. Victor Crişan*. Blaj, 1932.

Părintele Dr. V. Crişan, misionar în America, doreşte să contribue prin studiul său la introducerea celibatului clerical în Biserica greco-catolică română. Cartea e scrisă cu avânt şi multă convingere, nu este lipsită însă de anumite exagerări cu privire la valoarea clerului celibatar. Influinţat de doctrina Bisericii catolice, susţine şi încearcă să arate superioritatea celibatului clerical, citând mărturisiri din diferiţi autori catolici şi

necatolici în favoarea acestui cler. In ceeace priveşte clerul căsătorit, autorul face aluzii la scăderile şi inferioritatea lui faţă de cel celibatar. Mărturisim însă, că pe cum s'au înălţat osanale clerului celibatar, tot astfel s'au scris pagini strălucite, pagini glorioase şi despre clerul căsătorit şi precum se pot găsi umbre şi imperfecţiuni în viaţa preoţilor căsătoriţi, tot astfel se pot cita insuficienţe şi din viaţa preoţilor celibi.

In ceeace priveşte problema aceasta, spunem că mai superioară şi mai fericită este practica din Biserica ortodoxă, care ţine şi astăzi cu sfinţenie hotărârea primului sinod ecumenic din Niceea. Biserica noastră preţueşte după toată înalta ei valoare viaţa care se jertfeşte în monahism, pentruca să lumineze, să ajute şi să înalţe viaţa oamenilor. Biserica noastră recomandă cu căldură viaţa monahală, sfătueşte şi îndeamnă pe toţi ceice simt că au putere de a trăi cu sfinţenie această viaţă, să o îmbrăţişeze, nu obligă însă şi pe neputincioşi — aşa precum face Biserica apuseană — ci lasă deplină libertate conştiinţii celui ce vrea să slujească lui Hristos ca să-şi aleagă forma de viaţă după puterile sale proprii. Biserica ortodoxă nu obligă nici la căsătorire, nici la necăsătorire, conştientă fiind, că numai hotărârile izvorâte din libertate, din meditaţie şi iniţiativă proprie au valoare în domeniul vieţii spirituale creştine.

Remarcăm ipostasul frumos în care vede autorul pe preot în apelul pe care îl face la sfârşitul cărţii pentru îmbrăţişarea vieţii celibatare.

*

Dumitru S. Balanos: *Θεοκλητος Φαρμακιδης.* Atena, 1933.

Dl Dumitru S. Balanos este unul dintre cei mai distinşi profesori ai facultăţii teologice din Atena. Ca profesor de patrologie, ca scriitor şi membru al Academiei eline, lucrează cu râvnă, făcându-se tot mai cunoscut şi peste graniţele Eladei. Lucrarea sa cea mai nouă este o biografie despre T. Farmakidis, o biografie largă, clară şi ştiinţific lucrată.

T. Farmakidis a fost unul dintre cei mai mari teologi greci din veacul XIX-lea. S'a născut la 1784 şi a murit la 1860. Primele studii le-a făcut în Grecia, mai ales în Larisa şi la vârsta de optsprezece ani a fost hirotonit diacon. Pleacă la Constantinopol şi de aici la Iaşi, unde îşi continuă studiile şi dă lecţii de limba greacă, mai bine de patru ani 1806—1811. La 1811 vine la Bucureşti, unde primeşte darul preoţiei. După nouă luni pleacă la Viena, fiind numit preot al capelei greceşti de acolo. La 1816 Farmakidis împreună cu alţi prietini, scoate la Viena prima revistă grecească. Işi continuă apoi studiile în Germania şi ajunge profesor de dogmatică la noua academie ionică din insula Corfu.

Sentimentul naţional îl face să părăsească şcoala şi să se înroleze ca luptător pentru deplina libertate a Greciei. La 1825

BCU Cluj / Central University Library Cluj

el este primul redactor al primului ziar oficios grecesc. Spirit liberal, militează energic pentru deplina libertate bisericească a grecilor din Elada faţă de patriarhatul de Constantinopol. Pentru cultura şi ideile sale a ajuns să fie iubit de regele Otto al Greciei şi duşmănit de Ruşi, a căror politică întâlnea un duşman în persoana lui Farmakidis.

Când Maurer, delegatul regelui, primeşte mandat să facă prima lege de organizare a bisericii eline, acesta cere sprijinul şi toate îndrumările necesare dela Farmakidis, aşa încât pe drept cuvânt Farmakidis este socotit autorul legiferărilor bisericeşti dela 1833. Ajunge primul epitrop regal în sinodul Eladei şi apoi profesor la recent înfiinţata facultate teologică din Atena. Ideile sale liberale şi atitudinea sa lipsită de tradiţionalism l-a adus în conflict cu patriarhatul de Constantinopol şi cu un alt mare teolog grec al timpului său, cu Constantin Iconomos. Conflictul acesta a ajuns cu timpul până la odium theologicum.

Om de înaltă ştiinţă, a lucrat toată viaţa publicând nenumărate studii teologice. Cu lucrarea sa: *Testamentul Nou cu interpretările sf. părinţi,* în şapte volume, s'a făcut cunoscut în toată lumea exegeţilor. Astfel, la moartea sa, germanul Delitzsch a spus: *„Păcat, Grecia a pierdut un preot asemănător căruia puţini avem şi noi în Germania“.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Dumitru S. Balanos: BYZANTINISCH-NEUGRIECHISCHE JAHRBÜCHER.

Mitropolitul Athinagoras al Paramithiei, prin studiul său publicat în Atena, a adus din nou în discuţie ştiinţifică problema autenticităţii cărţilor cari poartă numele lui Dionisie Areopagitul. In cartea cu titul: *῾Ο γνήσιος συγγραφεὺς τῶν εἰς Διονυσιον του ἀρεοπαγίτην ἀποδιδομένων συγγραμάτων,* autorul încearcă să dovedească autenticitatea acestor cărţi şi afirmă că expresiile, prin cari autorul cărţilor cu numele lui Dionise ar voi să se arăte contimporan Apostolilor, sunt adaose ulterior. Susţine mai departe că autorul acestor scrieri este Dionisie al Alexandriei (+265), lucru afirmat şi de Skorzow (Patrol. Untersuchungen 1875, pag. 98).

Dl prof. D. S. Balanos studiind cartea mitropolitului Athinagoras, răspunde combătând punct de punct argumentele aduse de autor pentru susţinerea tezei sale. Dupăce face această combatere dl Balanos aduce o altă serie de argumente prin cari arată că este imposibil a admite ca autor al scrierilor cari poartă numele lui Dionisie Areopagitul pe Dionisie al Alexandriei.

In dovedirea acestui lucru dl Balanos se arată stăpân atât pe scrierile sf. Părinţi cât şi pe literatura mai nouă greacă şi streină care tratează probleme de patrologie Pr. S. CÂNDEA.

*

PROFETUL DANIEL DESPRE HRISTOS, de *Dr. Nicolae Neaga*, profesor la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu. Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1933. Pagini 31. Lei 8.

Aceasta este a doua broşurică apărută în „Biblioteca Biblică" îngrijită de părintele Dr. Neaga. Prima poartă titlul: Valoarea socială a Vechiului Testament" şi a apărut tot în anul acesta.

In broşura de faţă, autorul ne sintetizează valoarea profeţiei adevărate în raport cu cea falsă şi cu ştiinţele oculte — cu specială privire la profeţiile lui Daniel, cel din urmă proroc dintre cei patru proroci mari. Cele trei locuri mesianice care vorbesc despre Impărăţia cea vecinică, despre Fiul omului şi despre cele 70 de săptămâni, pe cari autorul le tălmăceşte limpede şi într'un stil uşor, dându-ne cuvântul exegezei nouă la aceste prorocii ale prorocului Daniel.

Capitolul acesta de comentar ieşit din străduinţele părintelui profesor Dr. Neaga, are darul de-a îmbogăţi în mod fericit literatura exegetică românească. Pr. N. B.

*

Păr. Gh. N. Dumitrescu-Bistriţa, directorul revistei muzicale „Isvoraşul": CÂNTECE PATRIOTICE ŞI ŞCOLARE pe 2 voci.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Autorul a căutat să compună pentru elevii din şcoala primară, unde este învăţător, cântări plăcute şi uşor de învăţat, cu motive din doinele şi cântecele neamului nostru. Este un pas înainte pe calea de a face să pătrundă în simţămintele copiilor vraja ce ne-o dă doina noastră scumpă. A alăturat apoi acestor melodii poezii potrivite şcoalei, făcând prin introducerea lor în şcoală educaţie muzicală naţională.

Era de mult simţită lipsa acestui mănunchiu de cântări în lumea dăscălească şi va aduce frumoase rezultate, căci sunt frânturi rupte din sufletul nostru românesc şi adaptate pentru plămădirea sufletului copilului.

Astfel vitrina librăriilor s'a îmbogăţit cu un modest, dar necesar volum, din căldura căruia se vor adăoga stropi pentru închegarea idealului conştiinţei naţionale. N. C.

CRONICĂ.

UN GÂND FRUMOS. Marile mişcări religioase din secolul nostru se petrec pe un plan de ecumenicitate. Conferinţele şi consfătuirile interconfesionale de până acum au arătat, toate, un spirit de frăţietate, o tendinţă de apropiere tot mai mare. Rezultatele frumoase la cari au ajuns, de pildă, marii scriitori ruşi emigraţi în pregătirea atmosferei pentru o bună înţelegere între confesiuni sunt foarte încurajatoare. Dar un lucru care se cere mai curând realizat, lipsa căruia ne strică mult, e contactul aşa de rar şi de redus pe care-l avem bisericile naţionale ortodoxe întreolaltă. De pe urma acestei lipse de legături strânse între diferitele grupări ortodoxe din statele naţionale cel puţin balcanice, nu putem decât pierde. Ne izolăm în activitatea noastră de spiritualizare a lumii, atunci când dintr'o confruntare, pe care ne-ar procura-o legăturile intime dintre comunităţile ortodoxe, am câştiga un plus de îndemn şi de siguranţă.

Un început de apropiere s'a făcut cu ocazia Congresului Micii Antante studenţeşti dela Belgrad (30 April—5 Maiu a. c.) când s'au pus bazele unei uniuni panortodoxe a studenţilor în teologie. Fără a constitui chiar baze legale, statutare, înţelegerile acestea avute la Belgrad în 1 şi 2 Maiu formează un prim pas dintr'o mişcare ce ar fi păcat să rămână tot la început. Ideea a pornit dela Societatea studenţilor în teologie din Bucureşti, care, mai ales la stăruinţa colegului Silviu Miclea, secretar al cercului studenţesc al Românilor din Banatul jugoslav, a trimis adrese tuturor societăţilor studenţeşti teologice pentru a se avea asentimentul. Cu ocazia acestei consfătuiri credem deci, că am fost în asentimentul tuturora atunci când am luat primul contact.

La această consfătuire au luat parte, afară de delegaţia românească (compusă din Dş. Atena Biala şi Dl Silvius Miclea, ambii studenţi în teologie la facultatea din Bucureşti, şi subsemnatul), şi reprezentanţi din aproape toate bisericile ortodoxe. Consfătuirea s'a deschis într'o sală a Facultăţii de teologie prin cuvântarea dlui prof. Dr. Duşan Glumaţ, care a spus în rezumat următoarele: Sunt fericit să prezidez prima adunare ce vrea reîntărirea forţei ortodoxiei atât de subminate de comunism. Iubirea integrală e o forţă ce nu poate ţinea la graniţă atunci când ni se îmbie tărâm de activitate comună. Această iubire integrală a regenerat omenirea aproape din temelii. Deaceea divizarea omenirii în mai multe bisericuţe ne face să stagnăm şi să pierdem sensul adevăratei Biserici, ex. cazul bisericii Romei,

a cărei organizaţie vrea s'arete că alături de Dumnezeu trebue pus Papa. Deaceea, înlături cu tot ce ne separă şi să lucrăm uniţi pentru realizarea dorinţii: „o turmă şi un păstor". Inceputul acesta modest trebue continuat. Dumnezeu să ne ajute s'ajungem departe.

In numele studenţilor din Bucureşti vorbeşte stud. Silviu Miclea, care promite că va face într'una presiune în Societate la Bucureşti, pentruca să putem avea cât de curând un congres panortodox al studenţilor teologi.

In numele studentelor dela facultatea teologică Bucureşti dş. Atena Biala felicită ideea aceasta şi promite că şi studentele vor contribui la realizarea ei.

In numele studenţilor din Halki (patriarhia de Constantinopol) vorbeşte d. N. Anastasiadis, care spune, că deşi nu vorbeşte în calitate oficială, totuşi va lucra pentruca şi patriarhia din Constantinopol să dea tot concursul pentru această realizare atât de întârziată.

In numele Bisericii din Elada vorbeşte d. Gheorghe Tsatsis, care la fel promite că va lucra pentruca Biserica greacă să-şi dea tot aportul ei la această operă.

In numele Bisericii din Albania a vorbit d. Panti Papanastasiu, care a adus salutul ţării noastre surori şi a promis tot posibilul din partea fraţilor din Pind.

D. Alex. Banovici, preşedintele studenţilor teologi din Belgrad a spus, că manifestaţia aceasta seamănă cu congresele noastre viitoare: „Alături de reprezentanţii tuturor Bisericilor balcanice, cari studiază la Belgrad, avem acum şi pe Români. Prin Români cred eu că putem face începutul, a zis dânsul. Deocamdată corespondenţa ne va informa pe toţi, apoi congresul (cel dintâiu, credem, la Bucureşti, la toamnă), redactarea unei reviste teologice panortodoxe — toate acestea vor înlesni schimburile de idei ce ne va duce la legături strânse".

In numele facultăţii teologice din Belgrad, d. Dr. Lazar Mirkovici, decan, spune următoarele: „Acţiunea ce o intreprinde astăzi tineretul ţărilor ortodoxe e un punct pe care nu l-au putut realiza generaţia mea. Noi eram atunci ocupaţi cu refacerea graniţelor, fapt care ne-a costat atâta energie. Deaceea eu, şi împreună cu mine tot corpul nostru profesoral, vă urăm ca paşii pe cari îi faceţi să aibă tot succesul, iar încât ne priveşte promitem că nu vom precupeţi nimic pentru a vă da şi ajutorul nostru dacă va fi lipsă. Va trebui ca paşii aceştia să aibă tot ajutorul şi concursul ministerelor de externe român şi jugoslav, pentruca şi reuşita materială să vă fie asigurată şi ca înţelegerile eventuale să nu fie judecate greşit de opinia publică. Mulţumind lui Dumnezeu că am avut ocazia să văd acest început din partea Românilor, de ţara cărora mă leagă şi amintiri de studiu, vă urez încă odată reuşită şi cu Dumnezeu înainte!"

In numele delegaţiei române, subsemnatul am mulţumit domnilor profesori pentru sfaturile frumoase pe care ni le-au dat şi pentru primirea călduroasă ce ne-au făcut.

La sfârşit s'au trimis trei telegrame Il. PP. SS. Patriarhi Photios II al Constantinopolei, Varnava al Carlovitului şi Miron al Bucureştilor, de următorul cuprins: „Studenţii facultăţii de teologie ortodoxă din Belgrad împreună cu delegaţii studenţilor teologi români din Bucureşti şi Sibiu şi studenţii teologi din Constantinopol şi Atena, cari studiază în Belgrad, adunaţi în consfătuirea pentru înfiinţarea uniunii panortodoxe a studenţilor în teologie, Vă prezentăm omagiile noastre de gratitudine cu rugămintea de a împărtăşi arhiereştile binecuvântări ale I. P. S. Voastre şi a ne da sprijinul pentru realizarea unei uniuni a studenţilor teologi ortodocşi din toate ţările. Preşedintele consfătuirii".

* * *

Cine se înspăimântă de teama unor nerealizări imediate, dovedeşte puţină tragere de inimă, pentrucă dacă singurul profit ar fi numai schimbul de idei şi cunoaşterea reciprocă mai deplină, tot ar fi destul. Deaceea facem şi în acest mod un *apel* călduros către toţi colegii facultăţilor şi academiilor teologice din ţară, de a sprijini această idee şi de a o lua cât mai des în discuţiune, cerând pentru aceasta şi răspunzând la lămuririle şi comunicările pe cari le va da Societatea studenţilor în teologie din Bucureşti.

TEODOR BODOGAE,
preşed. stud. în teol. Sibiu.

*

ACORDUL BISERICESC ROMÂNO-JUGOSLAV. I. P. S. Sa Mitropolitul nostru Nicolae al Ardealului, întorcându-se din misiunea diplomatică ce-a avut-o în Jugoslavia, a binevoit să acorde un interview asupra tratativelor purtate în Carlovitz şi asupra acordului care s'a încheiat acolo.

— Care a fost, Inalt Prea Sfinţite, obiectul precis al acestor tratative? După cât ştim nu e mult de când o comisiune mixtă româno-jugoslavă a rezolvat toate chestiunile litigioase între România şi Jugoslavia.

— Intr'adevăr, a răspuns înaltul Ierarh, astă iarnă s'au încheiat asupra tuturor chestiunilor în litigiu convenţii între guvernul nostru şi cel jugoslav; o parte din aceste convenţii au şi fost ratificate de parlamentul român. Mai rămăsese însă de reglementat situaţia bisericească a Românilor din Banatul jugoslav şi a Sârbil.r din Banatul românesc. Pentru rezolvarea acestei chestiuni în bună înţelegere cu vecinii şi aliaţii noştri Jugoslavi, Sfântul Sinod al bisericii ortodoxe române şi ministrul nostru de externe ne-au delegat pe noi împreună cu P. S. Episcop Grigorie al Aradului şi cu dl profesor al universităţii din Cluj, Silviu Dragomir.

— Cum au decurs tratativele?

— Cu bunăvoinţă şi dintr'o parte şi dintr'alta. Dar fiindcă era vorbă de-a stabili în întregime, dela principii până la detalii, un regim de viaţă bisericească pentru condiţii politice cu totul noui, evident că discuţiile s'au prelungit binişor, ţinând aproape două săptămâni. Am ajuns în Belgrad în 1 Mai, având a doua zi o intrevedere cu dl ministru de externe Jeftici. Ne-am dus apoi la Carlovitz, la sediul Patriarhiei, unde s'au şi purtat discuţiile, începute în 3 Mai, tot timpul. Delegaţia sârbă a fost prezidată de I. P. Sf. Mitropolit de Scoplje, Iosif, făcând parte din ea I. P. S. Sa Mitropolitul Nectarie dela Tusla, PP. SS. LL. episcopii Maximilian şi Veniamin, iar din partea Ministerului de externe, dl Milencovici.

La 15 Mai am putut iscăli un acord acceptat cu deplină satisfacţie de ambele părţi.

— Ne-aţi putea comunica ceva din cuprinsul acordului?

— Conform acestui acord se va înfiinţa o episcopie românească cu sediul în Vârşeţ, constituită din parohiile ortodoxe româneşti rămase în Banatul jugoslav şi una sârbească cu sediul în Timişoara, pentru sârbii ortodocşi rămaşi în Banatul românesc. Fiecare va fi condusă de câte un vicar episcop. Acestor două eparhii li s'a garantat prin acord o largă autonomie, în virtutea căreia vor putea să-şi conducă exclusiv prin organele lor toată viaţa bisericească. Eparhia românească din Banatul jugoslav se va conduce după statutul Şagunian, partea referitoare la eparhie, cu mici adaptări la noile împrejurări, iar eparhia sârbească din Timişoara se va conduce după constituţia Mitropoliei din Carlovitz dinainte de răsboi. Eparhia românească va avea două corporaţii bisericeşti: Adunarea eparhială şi Consiliul eparhial. Adunarea eparhială $^{2}/_{3}$ mireni şi $^{1}/_{3}$ clerici şi este cel mai înalt for în chestiunile cari nu privesc dogmele. Ea alege pe episcop. Pentru chestiunile dogmatice şi spirituale se va constitui o comisiune compusă din câte doi delegaţi ai Sf. Sinoade ale celor două ţări. Această comisiune se va întruni de câteori se va ivi trebuinţa, şi anume în Vârşeţ pentru chestiunile cari privesc episcopia românească de acolo, fiind prezidată de un membru sârb, şi în Timişoara pentru chestiunile episcopiei sârbeşti prezidând un membru român. O chestiune care cade în competinţa acestei comisiuni este bunăoară să cenzureze pe episcopii aleşi ai celor două eparhii. Până la înfiinţarea unei şcoli teologice la Vârşeţ, preoţii vor putea studia în institutele teologice din România.

Acordul exclude exercitarea unilaterală, adecă numai dintr'o parte, din cea sârbească sau românească, a jurisdicţiei asupra acestor două eparhii, ci numai în solidum, fiind întrunite ambele părţi în comisie. Este creat prin aceasta un sistem de cooperaţie, pentru jurisdicţia în colaborare a unor fragmente naţionale

existente pe teritorii streine. De sigur că această soluţie e conformă cu spiritul canonic, întrucât principiul cooperaţiei stă în linia canoanelor. Totuşi, trebue să recunoaştem că s'a făcut prin aceasta un pas înainte în evoluţia dreptului canonic.

— Cu ce impresii aţi venit, Inalt Prea Sfinţite, din Jugoslavia, mai ales cu privire la starea Bisericii ortodoxe de acolo.

— Cu impresii foarte bune. Am fost pretutindeni întâmpinaţi cu multă atenţiune. MM. LL. Regele Alexandru şi Regina Maria ne-au primit în audienţă în ziua de 6 Mai. Cu acest prilej M. S. Regele Alexandru s'a interesat de aproape de mersul tratativelor şi şi-a manifestat dorinţa de-a se ajunge la un rezultat cât mai mulţumitor pentru ambele părţi. Am fost găzduiţi tot timpul cu multă dragoste la patriarhia din Carlovitz de Prea Fericirea Sa Patriarhul Varnava. Duminecă în 14 Mai am servit sfânta Liturghie în biserica patriarhală din Carlovitz îmbrăcat în odăjdiile fostului patriarh din era austro-ungară, Rajacici. In săptămâna din urmă se adunase în Carlovitz şi Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe sârbeşti, având ocazia să convenim zilnic cu Prea Sfinţiţii Ierarhi sârbi şi să discutăm cu ei o mulţime de probleme ce se pun azi întregei Biserici ortodoxe. Au organizat şi o recepţie în onoarea ierarhilor români, cu care ocazie am schimbat cuvinte calde. Rugat de Prea Fericirea Sa Patriarhul şi de toţi Ierahii sârbi, am expus cu această ocazie principiile legii de organizare a Bisericii române.

Am convenit între altele cu ierarhii sârbi să facem schimburi de studenţi teologi şi să ne vizităm reciproc mai des.

Biserica ortodoxă sârbă şi instituţiile sale au făcut după răsboi frumoase progrese. Facultatea teologică din Belgrad şi Institutul teologic din Carlovitz cresc un cler cultivat şi activ. Episcopii, cea mai mare parte au făcut studii frumoase în străinătate în Atena, în Rusia, în Apus, şi se prezintă într'un mod demn de toată lauda. Viaţa bisericească a poporului manifestă un înalt grad de intensitate, cercetând biserica în număr mare şi cu multă evlavie.

Am convingerea că acea comisie de episcopi români şi sârbi creată prin Acordul încheat acum, va da ocazia la o mai mare strângere de legături între Biserica română şi cea jugoslavă, profitând din aceasta mult alianţa şi amiciţia ce există înire cele două ţări vecine.

*

ALIANŢE MONDIALE PENTRU INFRĂŢIREA POPOARELOR PRIN BISERICĂ. După şedinţele creştinismului practic, a urmat în zilele de 17—19 Maiu 1933, conferinţa „Alianţei mondiale pentru înfrăţirea popoarelor prin Biserică", grupul balcanic.

Bazele acestei alianţe au fost puse încă în anul 1914 de către doi parlamentari englezi: Allen Backer şi Lord W. H. Dickinson. Astăzi putem număra 35 naţiuni cari s'au aliat acestei frăţii, punându-şi tema: Biserică — iubire — pace.

Bisericii şi membrilor ei îi revine înalta datorie de a lupta pentru idealul pe care l-a lăsat Hristos: pentru iubire, pentru pace. Au încercat şi încearcă naţiunile strânse la Geneva, a se păciui pe cale politică, financiară, economică, dar năzuinţele lor rămân pe hârtie. Lipseşte iubirea, lipseşte Hristos!

In slujba păcii prin iubire s'a pus „Alianţa" care şi-a ţinut conferinţa acum la Bucureşti. Au luat parte, prin reprezentanţi, toate ţările cari constituesc grupul balcanic. Dela noi au luat parte domnii profesori: V. G. Ispir, I. Mihălcescu şi I. P. C. Arhim. I. Scriban.

S'a discutat: 1. Chestia păcii în Balcani. 2. Biserica şi mişcarea fără Dumnezeu. 3. Elementul de tulburare în Balcani. 4. Chestia minorităţilor religioase şi 5. Activitatea Bisericii în ceeace priveşte pacea şi relaţiunile amicale interbalcanice.

Miezul lor a fost iubirea şi pacea prin Biserică: întronarea acestora între popoare, în parlamente şi guverne.

*

CONGRESUL CREŞTINISMULUI PRACTIC. In zilele de 15—16 Maiu 1933, s'a ţinut la Bucureşti „Conferenţa creştinismului practic" (Life and Work), — secţia balcanică. Această secţie a mai ţinut o conferinţă în 1924, la Sinaia.

Scopul acestei Asociaţii creştine internaţionale este apropierea bisericilor prin Evanghelia lui Hristos în pregătirea sufletului naţiunilor pentru colaborarea pe tărâmul vieţii sociale.

Acelaş scop îl au în ţara noastră societatea „Solidaritatea", de sub conducerea prof. Şt. Bogdan dela Bucureşti şi „Cercul de studii social creştine", iniţiat anul trecut de I. P. S. Nicolae, mitropolitul Ardealului.

La conferinţă au participat: din partea Greciei rev. Mauritakis, Mitilineus şi Tzirindaris; din partea Bulgariei mitropolitul Paisie al Vraţei şi prof. Şt. Zankov; din partea Jugoslaviei episcopul Vuici; din partea Albaniei rev. Stelian. Apoi prof. Adolf Keller şi Henri Herriod din Geneva; din partea Americei a fost misionarul Iohn Mott. Profesorul Lieb din Bonn. Reprezentanţi ai României au fost: Prof. V. G. Ispir, Prof. Mihălcescu, Arhim. Scriban, Prof. Nicolae Colan, Prof. Şt. Bogdan, D-na Alexandrina Cantacuzino, Prof. Nichifor Crainic, Prof. Şerban Ionescu etc.

Lucrările congresului au fost conduse de profesorul Adolf Keller din Geneva.

Problemele ce s'au pus convergează toate spre un singur punct, spre acela al *solidarităţii naţiunilor* pentru refacerea societăţii prin morala creştină.

Pr. N. BELEA.

*

ADUNAREA „OASTEI“ LA SIBIU. Entuziasta societate religioasă „Oastea Domnului“ s'a întrunit din nou la Sibiu în ziua a doua a sfintelor Rusalii. Afară de o mare mulţime de ostaşi din toate părţile ţării au participat la acest congres şi Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae înconjurat de membrii Consiliului Arhiepiscopesc, de profesorii Academiei teologice şi o numeroasă asistenţă din intelectualitatea sibiană.

Congresiştii au participat la sfânta Liturghie săvârşită în Catedrala mitropolitană, iar după aceea au trecut în sala „Thalia“ unde oratori iscusiţi au făcut bilanţul cu atât de frumoase roade duhovniceşti de zece ani ale mişcării „Oastei Domnului“. Plină de lumină şi de mângăiere sufletească a fost îndeosebi cuvântarea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae, în care s'a arătat rostul acestei mişcări şi minunatele ei înfăptuiri pe tărâmul vieţii religioase morale. Domnul Grigorie Oprişan (Bucureşti) citeşte o emoţionantă scrisoare a părintelui Iosif Trifa, care se găseşte la Davos în Elveţia suferind pe urma muncii încordate pe care a desfăşurat-o în slujba mântuirii sufletelor.

Toată asistenţa se roagă în suspine pentru sănătatea jertfelnicului ostaş al Domnului. Domnul Al. Lascarov-Moldovanu rosteşte un răspicat cuvânt de apărare a „Oastei Domnului“ împotriva celorce necunoscând această mişcare o critică sau o bârfesc. Tot atât de înţelept şi răspicat este cuvântul de apărare al I. P. C. Arhimandrit I. Scriban ca şi al altor ostaşi distinşi, preoţi şi mireni din toate părţile ţării.

Congresul dela Sibiu a dovedit încă odată că, „Oastea Domnului“ este o alcătuire plină de viaţă menită să contribue în largă măsură la înviorarea vieţii religioase a neamului nostru.

NECULCE.

NOTE ŞI INFORMAŢII.

DUPĂ un an şi ceva de apariţie, admirabilul ziar creştin „Calendarul" de sub direcţia domnului Nichifor Crainic a izbutit să pună piatra fundamentală a palatului în care se va adăposti la timpul său. Solemnitatea s'a desfăşurat în ziua de 1 Maiu 1933, la sărbătoarea muncii şi a primăverii, în faţa unei asistenţe distinse, alcătuită din reprezentanţi ai tuturor tărâmurilor vieţii noastre obşteşti. Această asistenţă era un adecvat simbol şi pentru strădaniile distinsului organ de presă, care s'a pus entuziast şi plin de jertfelnicie în slujba adevăratelor interese ale tuturor păturilor sociale.

Palatul „Calendarului" va fi un cămin de cultură creştinească şi românească. Această credinţă nu este o anticipaţie nefondată, ci o convingere temeinică pe care oricine şi-a putut-o zidi pe urma eroicului apostolat pe care-l face „Calendarul" de un an şi mai bine, în mijlocul neamului nostru.

Folosim şi acest prilej pentru a trimite domnului Nichifor Crainic şi entuziaştilor săi tovarăşi de muncă cele mai calde urări de izbândă în opera pe care au iniţiat-o.

*

ESTE îndeobşte cunoscută activitatea uriaşă pe care a desfăşurat-o în veci neuitatul Mitropolit al Ardealului, Andreiu Baron de Şaguna, pe toate tărâmurile vieţii neamului nostru. Această binefăcătoare activitate a făcut o strălucită epocă în istoria strădaniilor noastre spre cultură şi libertate, iar celce-a săvârşit-o şi-a săpat numele în conştiinţa istorică a neamului românesc de dincoace de Carpaţi — ca un adevărat „dătător de legi şi datini".

Drept recunoştinţă pentru înţelepciunea şi devotamentul cu care şi-a slujit Biserica şi neamul, cu ale cărui aspiraţii s'a identificat întotdeauna, — Congresul naţional-bisericesc a hotărât, încă din 1878, să ridice un monument marelui Arhipăstor.

S'a lansat chiar un apel către toţi credincioşii Bisericii noastre din Mitropolia Ardealului, pentru a se aduna suma de bani necesară ridicării monumentului, la Sibiu. Acest apel a găsit un viu răsunet în sufletele credincioşilor, cari s'au grăbit să-şi dea obolul pentru realizarea piosului gând.

Starea fondului destinat pentru monumentul Mitropolitului Şaguna este astăzi de aproape 200.000 Lei.

Gândul ridicării unui monument marelui Mitropolit Andreiu, în cetatea de reşedinţă a binecuvântatei Sale arhipăstoriri, este încă viu în preocupările cârmuirii noastre bisericeşti, ca şi în ale credincioşilor recunoscători. Mai mult: el trăieşte chiar şi în conştiinţa autorităţilor noastre administrative, dovadă frumosul gest al consiliului judeţean — Sibiu, care a votat de curând, suma de Lei 50.000 „pentru ridicarea unui monument Mitropolitului Şaguna".

Am fi deosebit de fericiţi aflând, că şi alte judeţe imită laudabilul gest al Consiliului judeţean sibian, pentruca astfel cât mai multe, dacă e cu putinţă chiar toate judeţele, nu numai din Ardeal, dar din întreg cuprinsul României, să contribue la eternizarea memoriei celuice a fost cu adevărat „preot deşteptării noastre — semnelor vremii profet".

Sumele destinate acestui scop, se vor trimite Consiliului mitropolitan din Sibiu.

*

ECHILIBRAREA bugetară din anul acesta înseamnează o nouă lovitură pentru Biserica noastră. O dispoziţie a Ministerului Finanţelor a scos din bugetul Statului parohiile vacante, a căror întregire este zădărnicită în felul acesta. Credincioşii acestor parohii rămân părăsiţi, neavând cine să le slujească sfânta Liturghie, cine să-i împărtăşiască, cine să-i mângâie în clipe de năcazuri şi cine să le povăţuiască odraslele pe cărările vieţii creştineşti.

Neghioba măsură a guvernului înseamnează pur şi simplu încă un atentat la sănătatea sufletească a poporului, sănătate destul de şubrezită pe urma unei false şi anarhizante democraţii care stăpâneşte viaţa noastră politică de câţiva ani încoace.

Cârmuitorii noştri politici ar trebui să-şi dea seama odată, că nu prin asemenea măsuri se fereşte poporul de boala bolşevismului şi nu printr'o asemenea politică vom fi în stare să păstrăm moştenirea aşa de scumpă a jertfelnicilor noştri înaintaşi.

*

ÎN timpul din urmă s'au ridicat de repeţiteori glasuri conştiente, arătând insuficienţa culturală a cinului nostru monahal şi subliniind nevoia de a se pune mai multă grije în îndrumarea acestui atât de important factor al vieţii noastre bisericeşti.

E rândul să ne bucurăm că aceste glasuri nu rămân fără ecou. Inşişi călugării îşi dau seama, că numai prin cultură îşi pot adânci propria lor viaţă religioasă şi îşi pot pune strădaniile lor în slujba mântuirii sufleteşti a altor oameni.

Din asemenea gânduri a răsărit şi revista „Viaţa Monahală", pe care o scot câţiva călugări luminaţi şi harnici dela Iaşi, (Sf. Mănăstire Cetăţuia) în colaborare cu câţiva preoţi de mir.

Cu toate insuficienţele fireşti ale începutului, această publicaţie periodică umple un real gol în viaţa noastră monahală.

UNIVERSITĂŢII REGELE FE

Şi suntem încredinţaţi că entuziasmul cu care a fost primită de către ceice îi aşteaptă hrana duhovnicească va contribui la tot mai îngrijita alcătuire a revistei menite să desţelenească un ogor părăsit de multă vreme.

*

O CONSTATARE dureroasă: După răsboiul întregirii noastre naţionale viaţa culturală a Ardealului a intrat într'o epocă de vădită sterilitate. Domeniul politic, cu irezistibilele lui ispite, a atras în orbita sa aproape toate energiile, cari înainte de răsboiu se cheltuiau jertfelnic pentru luminarea şi mângăierea poporului de dincoace de Carpaţi. Acţiuni culturale propriu zise nu au iniţiat şi condus după răsboiu decât Biserica şi „Astra" (şi aceasta numai în câteva judeţe ca Sibiu, Braşov, Cluj).

Şi totuşi, Ardealul cultural trebue să reînvie. Ardealul românesc trebue să-şi facă o problemă de prestigiu din reluarea vechilor sale tradiţii culturale. E o datorie pe care ne-o impune conştiinţa supremaţiei noastre etnice şi care trebue să se vădească şi în domeniul creaţiei culturale. Astfel — o să ne întreacă minorităţile. Sesizându-se de acest adevăr, un mănunchiu de tineri din Cluj, în frunte cu dl Prof. I. Chinezu au întemeiat sub auspiciile societăţii culturale „Astra", revista *„Gând Românesc"*, menită să prindă pulsaţiile vieţii culturale ardeleneşti şi să le stârnească chiar, când acestea nu se produc.

E un gând pe cât de românesc, pe atât de frumos. De aceea proaspetei reviste, apărute în condiţii redacţionale şi tehnice de o rară distincţie, îi dorim deplină izbândă în strădaniile ei salutare.

*

ADUNAREA secţiei Sibiu a Asociaţiei clerului „Andreiu Şaguna", ţinută în toamna anului trecut, se ocupase temeinic şi pe larg de problema catehizaţiei în şcoala primară. In această adunare s'a exprimat desideratul, ca autoritatea bisericească să elaboreze cât mai grabnic planul analitic pentru învăţământul religios al şcoalelor primare şi să se îngrijească de alcătuirea şi publicarea manualelor necesare. Nu ştim în ce măsură a purces Sfântul Sinod la realizarea acestui desiderat. Ne găsim însă la sfârşitul anului şcolar, iar de viitorul an de şcoală nu ne despart decât trei luni. De aceea, credem că suntem în asentimentul întregii noastre preoţimi când ne adresăm a douaoară Sfântului Sinod cu rugămintea de a se îngriji, ca măcar anul al doilea de şcoală să se înceapă cu programă analitică şi cu manuale.

N. C.